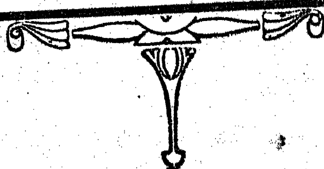
శ్రీరస్తు.

భక్త రామదాసు.

(హరికథ)

గ్రంథకర్త

"బాలభాగవతర్"

పి. ఎ. వి. ఎల్. ఎన్. ఎస్. దీక్షితదాసు.

మొదటి కూర్పు 1000.

నర్సాపురం.

1935.

[వెల 0—8—0.

శ్రీ రాజగోపాలపరబ్రహ్మణే నమః

ఉ॥ దాతలు, మిత్రసత్తము, లుదారచరిత్రులు, మద్ధితార్థ లీ
రీతిని రామదాసనుచరిత్రము ముద్రణముంబొనర్పఁజే
యూతగ ద్రవ్యదానమిడి యూర్జితపుణ్యులు, తత్పవిత్రవి
ఖ్యాతుల దివ్యనామములఁగాంచుఁడిదే వివరింతునిర్వ్యడన్.

శ్రీయుత కాచీభట్ల నరశింహంగారు	సోంపల్లె	8—0—0
డాక్టరు. టి. విశ్వనాథంగారు L. M. P.	పెనుగొండ	12—0—0
జవ్వాది అత్మయ్యనాయుడుగారు	పెనుగొండ	10—0—0
మాచిరాజు సుబ్బారావుగారు	సోంపల్లె	4—0—0
పొన్నాడ సత్యనారాయణమూర్తిగారు	సోంపల్లె	2—0—0
సుతాపల్లి సుబ్బారావుగారు	రాజోలు	6—0—0
ధరణీప్రగడ వెంకట్రామయ్యగారు	రాజోలు	5—0—0
చింతా శివయ్యగారు	రాజోలు	1—0—0
సాతులూరు సుబ్బన్నగారు	రాజోలు	2—0—0
పి. అప్పిరెడ్డిగారు	పెనుగొండ	8—0—0
ఇందుకూరి సూర్యనారాయణరాజుగారు	దువ్వ	2—0—0
ఇందుకూరి రామచంద్రరాజుగారు(అధ్యక్షులు భూపతిరాజు సూర్యనారాయణరాజుగారు ములుకుట్ల విశ్వనాథభాగవతర్ గారు వగైరా సంఘసభ్యులు	దువ్వ	10—0—0
లింగాల రామకృష్ణయ్యగారు	[illegible]	2—0—0
పెద్దింటి గోపాలాచార్యులుగారు	[illegible]	1—0—0
ఇందుకూరి వెంకట్రామరాజుగారు (అనే) తాతరాజుగారు	దువ్వ	2—0—0
కల్లేపల్లి గంగరాజుగారు	దువ్వ	1—0—0
సోమలచి సత్యనారాయణ భాగవతర్ గారు	దువ్వ	1—0—0

ఓం

శ్రీరాజగోపాల పరబ్రహ్మణేనమః

భక్తరామదాసు.

(హరికథ)

గ్రంధకర్త

"బాలభాగవతర్"

పి. ఎ. వి. ఎల్. ఎన్. ఎస్. దీక్షితదాసు.

హరికథకుఁడు.

చంపకమాలిక.

హరికథలోనిమూల మెవఁడంతయెఱుంగనివాఁడు? దాన సం
స్ఫురణ మొకింత కల్గిన రసజ్ఞులు మెత్తురుగాని శంకరా
భరణముఁ 'దారితోరి' యను పట్టున గట్టిగలాగి, గూబకు౯
జెఱ నఱచేతఁజూపి. కథఁ జెప్పుటలో నెపుడైన నొక్కమా
దిరియయి, గీటుదాటని సుధీనిధులిప్పుడు గవ్వకైన మా
రరు; కథకుండు లోకము 'మరమ్మతు' సేయఁగ నైతికంపు టా
దరువున రాజకీయవిపథంబుల, సాంఘికబంధజాత మా
నెఱసుఱఁజూటుపోటరిగ నిల్వవలె౯; స్వమతంబు బిట్టుపా
మరహృదయాలు నైతముఁ జెమర్ప వచించెడి వక్తకావలె౯
గఱకుఁదనంబుతోడఁ జెలికారమొనర్పని గాత్రిమాధురి౯
దొరలెడుభక్తిఁ బాడవలె దోరగఁ; బూపబెడంగెసంగు హా
స్యరసముఁ జిల్కఁగావలె, లయ౯ లయమై తగునృత్యచాతురి౯
నెరపవలె౯, గనుంగవ గుణింపవలె౯ నవహావభావముల్
చిఱుతఁదనాన నిట్లెదియొ చెప్పితి నానుడిఁ దప్పులున్న సా
దరమతులై క్షమింపుఁడు సదస్యులు నన్ శపియింపకియ్యెడ౯.

ఉ॥ చేతములుల్లసిల్లి, కవిశేఖరులౌనన, నాంధ్రభూమి, వి
ఖ్యాతిగడించు సత్పదనికాయము పేరి "సిమెంటుపోత" నే
నాతిరచించుకోఁగలిగె వర్తనశాలల, నట్టి జాషువా
కైతకు నంజలించెదఁ నికారసుకబ్బపులాభమబ్బఁగ౯.

.తొలి పలుకు.

పాఠక మహాశయులారా!

రామదాసుని పవిత్రచరిత్రము, కలియుగమున జీవన్ముక్తి నాశించు, ముముక్షువుల కాదర్శప్రాయమైనది. ఈమహనీయుఁడు యుగాంతరములనాటి వ్యక్తికాక రమారమి రెండువందలఏబది సం॥ములక్రితము జీవించియున్న చారిత్రిక పురుషుఁడగుటచే నవనాగరికుల నమ్మికకు కూడ వెలిగాఁడు. కేవల మార్త భక్తిచే రామచంద్రుని మనసు కరఁగించి తరించిన భక్తసత్తముఁడు.

రామదాసు బాల్యమున ప్రకృతిపూజాసక్తుఁడైనట్లు ఈకథలో కల్పింపఁబడ్డది. ఆతని సుత్కృష్టమైన ప్రకృత్యారాధననుండి రాతిబొమ్మను నమ్ము పామరునిగ మార్చిన నాయవజ్ఞతకు విమర్శకులు పరిహసింతురేమో! ఆప్రకృతి సేవాపరాయణత్వ. మస్థిరమై, జ్ఞానాజ్ఞానసంధ్యయై, బాల్యచాపల్యమునకు గురియైనది. లాటరీభాగ్యమువంటిది. పునాది కట్టుదిట్టములేనిది. ఆకారణముననే కబీరు బోధకు విలువ హెచ్చినది.

రఘురాముని ప్రసాదజనితమగు మరణము, రామునిమహిమచే పునర్జీవనము, కేవలము పామరులబారినుండి తప్పించుకొనుటకు, నేవంగీకరింపక తప్పినదికాదు.

రామలక్ష్మణులు సేవక వేషంబుల నవాబు యొడ్డోలగమున కరిగినప్పుడు తానీతోఁబాటు సదస్యులెల్లరకు తద్దర్శనభాగ్యము కలిగినది. అందు తానీషాకు జూపిన ఘనతయేమని యందురేమో! వస్తుతత్త్వజ్ఞాన మెఱుఁగని మూఢులకు రత్నమైనను కాచమైనను నొక్కటియేకదా! సభికులకన్న తానాషాహిమిన్న యనుటకు తార్కాణ మతనికి రామునిచే జ్ఞాననేత్రము తాత్కాలికముగ ప్రసాదింపఁబడి, పూర్వజన్మ సంస్మృతి కలిగించుటయే!

సరసులగు తామిందలి నెఱసుల్ల మన్నించి నాభావ్యభ్యుదయము నాశింతురుగాక. ప్రూఫ్ దిద్దుటయందనుభవములేనివాఁడనగుటచే నం

దండక్కారము పొరపాట్లుండును. క్షమింపుఁడు. నాపొత్తమును పరిష్కరించుటకు శ్రమఁగొన్న మిత్రులు మ. రా. శ్రీ పండిత రుద్రరాజు నరశింహరాజుగారికిని, ముద్రణంబునకు వలయు ధనసాహాయ్యమొనర్చి నాకమితానందమొనగూర్చిన సుహృద్వతంసులగు దాతలకును మత్కృతజ్ఞతాపూర్వకవందనశతంబు లర్పించుచున్నాఁడను.

విధేయుఁడు,

దీక్షితులు.

—♦ సవరణ ♦—

ప్రార్థనాదికమున „శ్రీరాఘ్నోపతనూజ'' యను [illegible]నందలి నాల్గవపాదము „కారుణ్యామృతపూరపూరితకటాక్షా! ఘోరపాపత్రయా!''యని మార్చి చదువుకొనఁగోరెదను.

హెచ్చరిక.

ఈగ్రంథమునందలి పద్యములుగాని, కీర్తనలుగాని, వ్రాతమూలమగు మాయనుమతిలేనిదే యెవ్వరును „ఫోనోగ్రాఫ్ రికార్డులు'' కుపయోగింపరాదు.

గ్రంథకర్త.

" BALABHAGAVATAR "

P. A. V. L. N. S. Deekshitulu Garu.

AUTHOR.

శ్రీరస్తు

భ క్త రా మ దా సు.

శ్రీరాడ్గోపతినూజ! భక్తహితకాంక్షీ! దివ్యతేజా! నమ
స్తే రాధారమణీమనోజ! మృదువంశీవాద్య చాతుర్య వి
స్సారా! పాలయమాం, పరాత్పర! పరంజానామినత్వాంవినా
కారుణ్యామృత గర్భిణీజలదవిఖ్యాతాత్మ! పాపక్షయా!

—♦ నాటకురంజి-చతురశ్రగతి. ♦—

రాజగోపబాలా! జాలమేల!- రాపేలఁజేసెదయ్య సాధుశీల ॥రా॥

అ॥ ప॥ ఈజన్మకీవే నాదైవమని- పూజసేతు నన్నుఁ బ్రోవరావ దేవదేవ॥రా॥

(1) కరుణఁజూడుమంటి కరము మ్రొక్కుచుంటి-కన్నతండ్రివంటి నిన్నుఁ
దమ్మికంటి
తెరవులేని భవసాగరమీదఁ జాల- దీక్షితాఖ్యపాల దీనబంధు
గానలోల ॥రా॥

—♦ వి నా య క స్తు తి. ♦—

ఉ॥ ఈసరి కెవ్వఁడేని స్మరియింపక నిన్నొకకార్యమేనియున్
జేసియెఱుంగఁడే భయముచేతనొ! జానొక యద్దుపుల్ల నీ
వేసిన తాలుమాలయి మహీవలయంబు లయంబు కాదె? నీ
దాసుఁడ విఘ్నరాజ! దయఁదప్పక నన్ దరిజేర్చుమిత్తఱిన్

—♦ కాఫీ-చతురశ్రగతి. ♦—

ప॥ గణపతి నిను నే ననయముఁగొల్చెదఁ-గార్యభరమా వహియింపఁగ
బిల్చెద ॥గ॥

అ॥ ప॥ కనుఁదెఱవని నావలన నేరమ్ము-కలుఁగ మన్నింప నీదే భారమ్ము॥గ

(1) ఏక్షణమ్ము నీసాయము కలవాఁ-డేపనియును సాధించుట బలునా!
దీక్షితదాసావన! నీకడకే-న్ద్రిప్పా మొక్క- పరి నాదెస విడక ॥౧॥

—♦ సరస్వతీప్రార్థన. ♦—

మ॥ నినుఁగోడంట్రిముఁ బెట్టఁబోఁడుకద వాణీ! మామకాపై గోపనాం
మనకో తెల్పుము; తచ్చరిత్రమున నీతుల్ జాటి నినోటఁ జె
ప్పిన రత్నంబులు రాలిపోవునో కో? నివే కానిచో నాదు శే
ఖినికిఁ సాయమొనర్చువారెవరు? దాక్షిణ్యంబుతో భారతీ.

—♦ ఆనందభైరవి-చతురశ్రగతి. ♦—

ప॥ పంకజాసనునిరాణీ భారతి-పాలింపవె నీపదములు నమ్మితిఁ ॥పం॥
అ॥ ప॥ జంకుఁగొంకుఁ గూర్పకయ మత్కృతి-వ్య-సరణి నడిపింపవమ్మా
భాషాసతి ॥పం॥
మి॥ అంకముఁజేర్చి సుతునట్టుల న-న్నాదరించు వీణాపాణీ
ఢంకాపై దెబ్బఁగొట్టి జయ మా-టంకమున్ లేక యొసఁగుము జననీ ॥పం॥
(1) దానంబులలో విద్యాదాన ము-నూన వశానుగద వితరణశాలిని
మానినీమణీ! గానసుధారస-మాన నొసఁగి నన్ దనుపు దయాసరి
ప్రాణపదము నీభిక్ష యీడియెని-భక్తవరులకున్ శ్రీరామరత్న
వేణీనిర్జిత బంభరశ్రేణి-వినుతిఁజేతు దీక్షిత పరిపాలిని ॥పం॥

శా॥ నేత్రానందముఁగూర్చు పెన్నిధులు, నెన్నెన్నన్ననల్ యోగ్యతా
పత్రంబుల్ కనకంపు పట్టములు-నాపాలంబడెన్ దైవకృపా
మాత్రంబే కద కారణమ్ము నిను నే-స్తోత్రంబొనర్పంగ నే
మాత్రంబున్నది తెల్వి బ్రోవు మను-లోమశ్రేమ నో భారతీ.

సీ॥ ఉన్నదానికిఁ గ్రొత్తలెన్ను వన్నెయటన్న
మూర్ఖి మాతివిలుచు ముసుకఁటోకఁడు

ఉన్నమన్నటు. చెప్పుచున్న నిక్ష్వాకుల
కాలికుండను నాగరికుఁ డొకఁడు
కతకేంటి ఒకపిట్ట కతసొప్పఁడని బిట్టు
చిరచిరలాడుఁ బామరుడొకండు
రాగమాలాపించి రక్తి మింపఁడు కర్మ
మను సరళిస్వరాధ్యాయి యొకఁడు
గీ॥ ఇందఱను నొక్కసారి మెప్పించు శక్తి
బ్రహ్మకైనను గల్గదీ బ్రదుకున వారి
కథకుఁడై పట్టుకంటెను గలదె కష్ట
మంబు జోద్భవురాణి మాయమ్మ వాణి

*** ఆంజనేయస్తుతి. ***

కల్యాణి-రూపకము

ప॥ శ్రీయాంజనేయ! యా-శ్రితపాలన విధేయ ॥శ్రీ॥
అ॥ శ్రీ॥ [illegible]యమ్ముఁజేయు మప-జయము నవలన్ద్రోయ ॥శ్రీ॥
చ॥ ధీయుత నేరాగ-ద్వేషములకుఁ జాలక
పాయమునఁ జిక్కితిఁ-బరిపరి నిన్ మ్రొక్కితి ॥శ్రీ॥
(1) కాను మాంత్రికుఁడ నిన్-గట్టుకొను శక్తి కిన్
తేనెలొల్క నుతింప-ధీశూన్యుఁడఁ దలంప
మానుషదేహంబున-మసలు పశుసమానుఁడ
దీనుఁడఁ గరుణింపుమా-దీక్షిత పరిపాలుఁడ ॥శ్రీ॥

—♦ త్యాగరాజస్తవము. ♦—

ఉ॥ తియ్యని తెల్గుబాసఁ గడిదేఱు కృతుల్ రచియించి, తంబురా
కొయ్యకు జీవదానమిడు కోమలకంఠము మేళవించి, రా
మయ్యను దన్మయత్వమున నాడియుఁబాడి తరించినట్టి త్యా
గయ్యను సంస్మరించు మనసా! మన సాధుగుణ ప్రవృత్తికై

కాంభోజి-చతురశ్రగతి.

ప॥ భజరేమానస! త్యాగరాజగురు- పరబ్రహ్మ మమమలం ఘనపాతక
నిగళం ॥భ॥

అ॥ ప॥ విజితైహిక తాపత్రియ మఖండ-విజ్ఞానధన మమేయ సద్గుణం॥భ

(1) నాదబ్రహ్మోపాసన చతురం-నారదమునివర దర్శనాతురం
- వాదతర్క విరహితమృదుశీలం-వర్ణిత సీతాపతి గుణజాలం ॥భ॥

(2) అక్షరానంద సామ్రాజ్యగతం-సాక్షాత్సగుణోపాసన సితం
దీక్షితదాసాద్యభినుతపాదం-దినకరకులమణి నామవినోదం ॥భ॥

నారాయణదాసస్తుతి.

ఉ॥ గాయకుఁడై పరాత్పరుని గాథలువ్రాయుచుఁ బాడుచున్ దనున్
బాయని శిష్యలోకము నపారదయంగని యుద్ధరించుచున్
రాయల కొల్వులందు ,బళిరా'యని కీర్తిఁగొన్న మేటి నా
రాయణదాసు శేషఫణిరాజ వచోధనుఁబూజ చేసెద[illegible]

కుకవివిశంస.

చ॥ కుకవుల నింద సేయుటది గొప్పకళంకము గ్రంథకర్త. కా
రక మొకఁడుంటచేతనె తిరంబుగఁ గబ్బపుఁజేలు పండు పం
టకొదవు దృష్టిదోషము లడంగుట లబ్బునుహోపకారులన్
వికచ కృతజ్ఞతా కుసుమసృష్టి సమిష్టి గడింపఁ గొల్చెదన్.

స్వీయావృత్తము.

సీ॥ అధికవిఖ్యాతిఁ బ్రచారేయమై యొప్పు
భార్గవగోత్ర సంభవుఁడ నేను
మానసియంబు వైఖానస సద్వంశ
విస్తృతాంబుధి జలబిందు వేను

అమలకీర్తులు సీతమాంబాప్పలాచార్య
పుణ్యదంపతులకుఁ బుత్రుఁడేను
శ్రీరాజగోపాల చింతవామృత మహి
మ విరాజిత కవి కుమారుఁడేను

గీ॥ వందనీయుండు రామగోవింద శాస్త్రి
చరణ కమలాశ్రయముఁ బొందు ఛాత్రుఁడేను
హరికథకలోకమునఁ దప్పటడుఁగు లిడెడి
కుఱ్ఱలకుఁగుఱ్ఱ దీక్షితాఖ్యుండ నేను

గీ॥ అక్క సెల్లెండ్రు మగ్గు రింకొక్కఁడగ్ర
జన్ముఁడెవ్వేళ మానసోత్సాహ మొసఁగి
నన్నుఁ దమప్రాణములకన్న మిన్నగాఁ ద
లంచి ప్రేమించుచుందురే కించలేక

ఉ॥ అన్నెము పున్నెముల్ దెలియనట్టి కులాంగన సీత నాను శ
న్నన్న మెలంగుచుల్ సకల సౌఖ్యములన్ గయిసేయు బిడ్డలా!
కన్నకుమారుఁడున్ సుతయుఁ గల్గుదురిర్వురు, వారు వచ్చి రా
కున్న తమాషబాష శ్రీవణోత్సవమున్ ఘటియింతు నిత్యమున్.

చ॥ కులుకుచు హావభావములకున్ నెలవై, కొతలంకయోగి పా
టల వినిపించి యేదియొ యడాపుడిసేయును మత్తనూజుఁడే
ఫలమిడఁజాలునో యతని భావిచరిత్రము! దాస్యవృత్తికిన్
దొలఁగి సుఖింప నీశ్వరుఁడు తోడయి వాని సముద్ధరించుతన్

ఉ॥ భూరియశంబు సంపదలు భోగములన్ గనినారు పూర్వులా
దారని లేమిపేరి దృషదంబులఁ దా నరికట్టి రెక్కలా
ధారముఁజూపె మాకిపుడు దైవము; పన్నుల బాధఁగూర్ప స
ర్కారొక సెంటుభూమియును గల్గను మాడుతరాలనుండియున్

చ॥ అదియిది ధర్మకార్య మహితాచరణంబున మేముఁగూడ స
మ్మదము గడింతుమన్న నెటు? ‚‚బుద్ధులు భూముల నేల కర్మగ

డిదలను గాయు"మాకు; వికటించు నదృష్టముచేత నట్టి సం
పదలకుఁ బెట్టిపుట్ట మనవద్యగతిన్ దొలిపుట్టువందునన్

గీ॥ ఇంటిపేరుననిల్చె మాతోంటిభాగ్య
మంటకేయడ్డు? మేము 'పెద్దింటి' వార
మగుట, నిప్డైనఁ గానునకు గతిలేదు
నూటికిన్ జచ్చులేదు నామాట నిజము

—♦ మిత్రప్రశంస. ♦—

గీ॥ నన్నుఁదనలోన, నాలోనఁ దన్నుఁజూచు
కొనెడి పోడూరివంశ దుగ్ధనిధి విధుఁడు
'నాగరాజ'ను మిత్రుఁడెన్నఁగ మదీయ
పూర్వభవ పుణ్యరాశియై మూర్తిఁదాల్చె

—♦ మనవిసేత. ♦—

ఉ॥ నాలుగు నక్కరంబులు వినా ఘనపాండితి దక్కలేదు నా
పాలున కీజగంబున, విపర్యయమేమొ రసజ్ఞులార! మీ
జాలికి జోలి పట్టుట యసాధ్యము కాదను నమ్మకంబు నా
కేలున కంటఁగట్టె గిలికింపఁగ నెద్దియొ దివ్యలేఖినిన్

ఉ॥ నాతలఁదన్ను సత్కవు లనంతము గాఁగలరన్న భీతి నా
వ్రాతల నడ్డబోము, భగవంతుఁడొసంగిన శక్తిలేశ మే
పాతకి చంపుకోఁగలఁడపభ్రమ, నీశ్వర సన్నిధాన మం
దాతఁడు కప్పివుచ్చఁగలఁడా? తనతప్పిద మెట్టులేనియున్

ఉ॥ సాహసముండవచ్చు, పయిసాగడియింపఁగవచ్చు. మాదృశుల్
తాహతుమాలు ధోరణిఁ గుతర్కములన్ బచరించి పండిత
స్నేహవిదూరులై మనుటచేఁగల లాభమదేమి: త్వత్కృపా
దోహదభాగ్య మాశిషముతో దయసేయుఁడు శేముషీనిధుల్

కవిత్వము.

సీ|| పైంబటారమ్ము లోపలలొటారము, కల్గు
హీనకవితయె "పిండిలేనిరొట్టె"
సరుకుండియును 'బాగ్నిమిసరినోటు' మతలబు
వెల్లడించు కైత "పుల్లరొట్టె"
సాహితీకక్షదోడు సరిక్రొత్త భావాల
గడిదేలు కవితయో "కమ్మరొట్టె"
జారుగుండెలలోనఁ జతురత శబ్దించు
రాణ భావకవితి "నానురొట్టె"
గీ|| పోల్చ "జిహ్వకు నొకరుచి పుర్రె కొక్క
బుద్ధి" యనురీతి లోకుల మూలధనము
గాన దేనికి దానికే కలదు విలువ
మాటవెలితియెగాని విమర్శ లేల?

హితోపదేశము.

గీ|| సుజనులార! 'జపాను' వస్తువులఁబోలి
నమ్మరానట్టి మన జీవితమ్ము లెపుడు
దిక్కుయుక్కు మొక్కులేక 'చిటుకు'మను నో
మించిపోనీక పుణ్యమార్జించుకొనుఁడు
చ|| అరయును రెండురెండు పదులాయువు నమ్ముఁడు [illegible]
దరహాముమీద నిగడువు దాటినచో నమృతత్వసిద్ధి [illegible]
దొరలనవచ్చు హైందవులు, తొల్లనె మేలుకొనుండు [illegible]
కర భవవార్ధిన్ గడచి కన్గొన సాక్ష్యములోన మోక్ష [illegible]

కన్నడ-చతురశ్రగతి.

ప|| కలిలో హరినామస్మరణకన్న-కలదె తారకము [illegible]
అ|| ప|| పలుతెఱఁగులఁ జింతింతురేల? [illegible]
ధృతిజార ||క||

(1) యజ్ఞయాగాదులఁ జపతపంబు-లాచరించి తరియింతుమన వీల?
అజ్ఞతకద! ,,యుట్టికెగురలేని-యమ్మ స్వర్గమున కెగిరెననులీలఁ॥౧॥

గీ॥ ,,హోమియోపతి'' మాత్రతో రామనామ
మైన యనందగు నద్భుత గుణమునకును
సూక్ష్మరూపంబునకు వాడి చూడుఁడంచు
గల యథార్థముమీక నిక్కముగ తోఁచు

ఉ॥ కొండలపాటుతీరఁ దనకున్ లభియించు గురూపదేశముఁ
బొంది, జపించి తారకము మోక్షరమఁ గయికొన్న రామదా
సుం దలపోయఁ జిత్తపరిశుద్ధి నడంగదె పాపపుంజ మే
సందడిలేని డెందముల సాంగముగా వినుఁడయ్య తత్కథఁ

చ॥ తనకవితామృతోరుఝరి ,,దాశరథీ కరుణాపయోనిధీ''
యనుమకుటంబు తావుగ, త్రయంబక శీర్షవిముక్తమైన గం
గను నుపమింప నెల్లెడ నఖండముగాఁ బ్రవహించె [illegible]
త్ముని నలరించె నా సుగుణభూషణు సత్కథ సేవచించెదఁ

శ్రీ

భక్తరామదాసు

కథా ప్రారంభము.

కల్యాణి-రూపకము

ప॥ రామదాసచరితము విన-రండు సుజనులార! చెవులార ॥రా॥

అ॥ ప॥ భీమభవార్ణవము దాటు-విధముఁ గనుగొనుఁడు వెతలుడిగి ॥రా॥

చ॥ కామిత మొదఁగూర్చు తారకము జపించుచున్ ఏకమై
ధామమునకు రాముని కృపఁ-దరలిన ముముక్షువంట ॥రా॥

*1) క[illegible] జీవన్ముక్తిని-గన్న భక్తమణిమాలిక
నలరు మేరు[illegible] గో-పన్న! అతని కతఁడె పోలిక
కాలువమరియుఁ బాడుపట్టు-కూటికాత్మ స్వాతంత్ర్యముఁ
దొలఁగఁ ద్రోసికొనఁడు వైవ-భూషణఁ గలనైన వినుఁడు ॥రా॥

* గీ॥ "అబుహాస్సను కుతుబుశాహాభిధానుఁ
డేలు గోల్కొండరాష్ట్ర ప్రపాలనమున
నంకితంబయి, సామరస్యమున మెలఁగు
ప్రజల నలరారు నేల్కొండ పల్లెయందు."

(1) క్రీ॥ శ॥ 1658 87 వఱకు అబూహాసన్ కుతుబ్ శాహా యను న[illegible]
గోల్కొండరాష్ట్రమును పరిపాలించెను. హిందూమహమ్మదీ[illegible]
ఇర్వుర నాతఁడు సమముగా గౌరవించి యాదరించుచుండెను. ప్ర[illegible]
లాతని మెచ్చి "తానాశాహా" యని పిలుచుచుండిరి. "తానాశాహా"
యనఁగా "మంచిరాజు" అని యర్థము. "తానాశాహా" యన్న[illegible]
క్రమముగా "తానిషా" యను రూపాంతరమును [illegible]

మంజరి-సారంగ

కంచర్లకులాంబుధి చంద్రుండు లింగన మంత్రియను ఘనుండు
అంచితముగఁ గామాంబ పేరిడి యిల్లాలిఁగూడి సుఖముండు
ఆతఁడాత్రేయసగోత్రుఁడాది శాఖావలంబకుఁడు మఱియు
సతతము భగవత్పాద సేవనా రతి మోదాశ్రులఁ గురియు
ఆపుణ్యదంపతుల భవార్ణవంబవలీలను దాటింప
గోపన యను పుత్రుఁడు కర్ణధారుఁడై పుట్టె యశముఁబెంప

చ॥ గొనములకాటపట్టు; పసికూనయెకాని, మనీషులెంతురా
తనిఁ దనలే బుజాలపయిఁ దాల్చె జరాన్వితశీర్షమంచు, గో
పన కిఁక వ్రేలువంచి తెలుపన్ సరియెవ్వఁడు? పూవుపుట్టినం
తనెగడు సౌరభ’’మ్మను బుధప్రతిపాదన సార్థకంబుగన్

ఆనందభైరవి-ఖండగతి.

ప॥ గోపన్న బాల్యమిది-గో యిట్లు కడచెనని
అ॥ ప॥ సాపుగ్రాయఁగ శక్తి-చాలునా లేఖినికి ॥గో॥
మి॥ ప్రాపుఁగోరి యొండొరు-త్రోపిడి కోపిగుణము
‘‘లో పుణ్యాచరిత! నే-నుంటి నేనుంటి’’నన ॥గో॥

(1) వినయదృక్స్వమరాజి-విబుధులఁదనుపు సోద
రుని భంగి నాదరిం-చును కన్న నిరుపేద
ననయము చింతించు న-నంత సృష్టిమూలముఁ
దనమదిఁ బలుయోచన-లెనసి సలుప నాలము ॥గో॥

చ॥ కలిగెడు బాటసారి యఱకాలికి బాధయటంచు, గాజుపెం
కుల శితకంటకాలఁ గనుగొన్న మఱుక్షణ మేరి పారవే
యు లలితవర్తనంబున; మహోపకృతిన్ గతిమాలు పేదవా
రలకొక పెద్దదిక్కుగ మెలంగుఁజూడఁ దలలోని నాలుకె.

గీ. బాలభటభావ మైదేంద్ర పారియమంచె
సంఘు సేవకు వానిఁ బ్రోత్సాహపరచె
నాతఁడాలించి గీతారహస్యమొందు
పండితుల నోటఁ బ్రకృతి తత్వమునఁ జిక్కె.

కాఫీ మిశ్రగతి (గేయము)

ప॥ బలితమగు నజ్ఞానభిత్తికఁ
దొలఁగఁ ద్రోయుచు నన్ను నీలోఁ

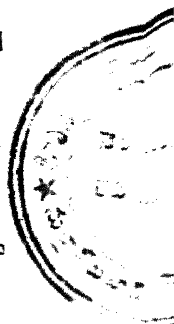
అ॥ ప॥ గలుపుకొను మానందవీధిని-నిలిచి యాడెదను
ఓ ప్రేమమయ! కలకంఠ నిస్వన-మొలయఁ బాడెదను ॥బ॥

౨

పచ్చికను బవళించి తన్మ్రదు
భావమున నిన్ గవుఁగ లించిన
యట్టి సుఖమొందియును లేచిన-యంతమురచెదను
ఓ ప్రేమమయ! నాలో నవిద్యను-గొట్టవెరచెదను ॥బ॥

౩

నీలమేఘముఁ గనినయంతనె
నీవయని తోఁచియును నదిపెను
గాలిరొదలో మాయమైచనఁ-గలవరించెదను
ఓ ప్రేమమయ! సత్యమున కెడమై-పలవరించెదను ॥బ

౪

పూలగమి నీమందహాస మ
పూర్వగతిఁ దిలకించెదను జీ
వాల దృగ్జాలముల నీ తేజఁబుఁ గాంచెదను
ఓ ప్రేమమయ! నేనంతలోనవి విస్మరించెదను ॥బ॥

౨

కోలకులంముల విరియు కెంద
మ్మిల ముదంబలరంగఁగని నీ
సలలితారుణ మృదుపదంబుల- జ్ఞప్తిఁ బొంగెదను
ఓ ప్రేమమయ! నాతలఁపు నిలకడ- లేక క్రుంగెదను ॥బ॥

గీ॥ అనుచుఁదన లేయెడంద భావాంకురములు
పుట్టి గిట్టుచు సుగ మరికట్టుచుండఁ
బ్రకృతి జిజ్ఞాసఁదవ్వులు డింభకుని బడికిఁ
బనుప యోచించి జనకుఁడు పలికెనిట్లు

తోడి-రూపకము.

ప॥ ఒజ్జలకడ విద్యనేర్వ-మోయి తండ్రినీవు
అ॥ ప॥ సజ్జనమైత్రిన్ గడించు-సద్గతి కది తా ॥వో॥
(1) కల్లలాడఁ జవదు కష్ట-కాలమైనఁగాని
పల్లమఁడై నరుఁడు సలుప-రాదు ధర్మహాని ॥వో॥
(2) గురుని దైవమని తలంచి-కొలువ వలయు సతతము
తఱచు తెలియు నీతుల నా-చరణ నిడుట హి[illegible] ॥వో॥

గీ॥ అటుల బుద్ధులఁ గఱపి గోపన్న నప్పు
డక్షరాభ్యాస మొనరించి శిక్షఁబొందఁ
బంపెఁ దమయూరఁగల ధర్మపౌరశాల
కభ్యుదయ మాసఁజేసి లింగన్నమంత్రి.

సీ॥ రైతుబిడ్డల మార్కులను నాస మురిపించి
కూరనారయు నేరు కొనెడివాఁడు
కుండలు డికీలుగొట్ట శీతాల్ రాళ్ళ
బోర్డుపై దుమ్మెత్తి పోయువాఁడు
నాస్తియా నిజబోధనాశక్తి నెట్టులో
ఓట్టుకొట్టులఁగూడఁ దీయువాఁడు
తనసంచికట్టు వైద్యాన గ్రామస్థుల
మంచి టాన్స్విను మటాయించువాఁడు

గీ॥ చాటుమాటులఁ బ్రెసిడెంటు చావుఁగోరి
చేతబడి తంత్రములను యోచించు మూఢుఁ
డొకఁ డుపాధ్యాయవృత్తి నాయూరఁ గలఁడు
"పిలక ఎలకయ్య పంతులు" పేరి వాఁడు.

ఉ॥ ఎత్తునఁబడ్డగొడ్డు వయసేబదిలోఁ బ్రియనింగ గడ్డమై
సత్తువలేదుకాని, పయిసాయనినక్క భ్రిమపోదు, మేటియౌ
బెత్తపుజోదు పాడుబడి పిల్లలయల్లరి వేడియన్న పుం
మత్తున కడ్డురామ, కవితానసచోరుఁ డతండు మూర్ఖుఁడే!

ఉ॥ ఉత్తరకుట్టు గౌరవము నొందినధోవతి, వీపుమీద కిం
చిత్తొకమాలగా నతుకుఁజేర్చిన కోటికి నాలుపగ్గపుం
బొత్తునఁ గోలయద్దముల పొందికనొప్పు సులోచనాల జో
డెత్తుడుగడ్డ లాకృతి వహించిన పాగయు వానికే తగున్.

గీ॥ తన్నుగాని చచ్చుచుండు, నింతకునతండు
మున్ను గడ్డము గ్రొక్కించుకొన్న లేది
సరిగఁదా నిగ్గణించు నేర్పరి తనాన
కీర్తిఁ బొంద "రిసెర్చివర్కింగు కమిటి"

మంజరి–ధన్యాసి

తన క్రొత్త శిష్యునకు 'నోనమాల'–నెనరుమై వ్రాసియిచ్చి
పునరుత్సాహము కొరకొరక చిటికెడు–పొడుముఁబీల్చి కనువిచ్చి
కంటిజోడు సవరించి చావుకే–కను 'సైలెన్సని యార్చి
పంటిబలము వ్యాయామమునఁగూర్ప–బటాణీలఁ దిననేర్చి
"బాలురార! మనవలె జీవులెల్లఁ–బ్రాణయుతములే కనుక
తాలిమివహించి భూతదయ నెరపఁ–దగు నివ్వియువ్వియనక"
అనిపాఠముఁ జెప్పువేళ గోపన–యట్టెలేచి "గురువర్య!
మనమున సందియమెడప మిమువేడు–కొనెద నొందు గుణధుర్య!

గీ॥ కలవు జీవులుఁ జలములఁ గలవుగాలిఁ
బాదముద్రాంకితంబగు మేదినిఁగల
"ఆత్మవత్సర్వభూతాని" యనుచు నీతి
నిలుపుకొన మానవునకెందుఁ గలదుతావు?

గీ॥ పూలుఫలించి సృష్టిబీజాల ధాత్రిఁ
జల్లుమనుముందె 'పురిటిలో సందికొట్ట'
దైవపూజకుఁ గుసుమ సంతతులఁగోయ
పాపమా! పున్నెమా? యని ప్రశ్నఁజేతు.

గీ॥ గాలిఁబీల్చక క్షణమైనఁ గడుపఁబోదు
కూడుగానిన మలమలమాడుఁబొట్ట
నీరుఁగ్రోలక తృష్ణచల్లార దవనిఁ
గాలుమోపక యంతరిక్షమున కెగరి
పోదుమన నందు జీవులపుట్ట; మనుజుఁ
"డాత్మవత్సర్వభూతాని" యనుచు నిష్ఠ
నాచరించుట తాఁ జచ్చియా? బ్రతికియ?

మ॥ తడబాటేమియునొంద కట్లడుగఁగోప్రథమాన్మని గోపన్న "నో
బడవా! నీతల తిక్కప్రశ్నలకు నాప్రత్యుత్తరంబిద్ది" యం
చొడిపెట్టైఁ జెవులయ్యవారు, విజయంబూహించి బెత్తముతో
వాడలంగొట్టెను వానిఁ? దయ్యములముందాబిడ్డ"లో దైవమా.

గీ॥ బడివిడుపుగంటఁగొట్టి యాబాలకుల వ్రి
శాలమౌబయలులో వరుసగనునిలిపి
చూచి. వ్యాయామమున్నేర్పుచున్న వేళ
గోపనమనంబు జగదీశుఁ గొలిచెనిట్లు.

కేదారగౌళ-చతురశ్రగతి

ప॥ నేల, నింగి, దిక్తటములనిండిన-నీరజాక్ష! యిదెవందనము ॥నే॥
అ॥ ప॥ చాలనాల్గువర్ణములకిక్క-యౌ-జగన్నాథ! కొనువందనము ॥నే॥
(1) ఊర్పుపోతతీతల సృష్టిలయము-లొనరించుతండ్రి! వందనము
దర్పోద్ధతి బలిఁ బాదహతి రసా-తలికిఁద్రొక్కు ప్రభు!వందనము ॥నే॥

(2) కలితశంఖచక్రాయుధమండిత-కరకమల నీకు వందనము
బళి! చతుర్ముఖబ్రహ్మఁగను శ్రీని-వాసవత్స! యిదెవందనము ॥నే॥

చ॥ జనకునభీష్టమున్ దెలుపఁజాలి జముక్ దలపించు నోజ్జప
ట్లను వినయంబుతో మెలఁగుటన్ సమలెన్మిది దాటె నూకదం
పునఁబడి; జన్మసార్థకతఁబొందెడి విద్యలభింపదయ్యె గో
పనకు జిఘృక్షుఁడై ప్రకృతిభావరహస్యముఁగోరి యాతడున్.

కం॥ పరిపరివిధముల యోచన
నెఱపెడిచో, బ్రహ్మచర్య నిష్ఠఁదవులఁగా
జరిగె నుపనయన మతనికి
మఱి నాల్గేండ్లకుఁ బెండ్లిమాటలువచ్చెన్

గీ॥ ప్రథితసత్కారకాండ మాపైనఁ బెండ్లి
కొడుకుచూపులుముగిసిన కొంతవడికి
వధూవుతండ్రి విస్మృతుఁడై "బావగారి
కింతకట్నపుబ్రభవెం సెలవీయుఁ" డనుచు.

ఉ॥ అటు తనుఁబ్రశ్నఁజేసి, తుదకప్పులపాలయిపోమనంచు సం
కటపడు భావమాతని ముఖానగ్రహించుట, జాలినొంది "యా
కటికయి నాకుమారుఁ దమకమ్మను, నాకయి దాచుకొందు, మీ
రటమటఁజెందఁబోకుఁడభయంబనె లింగనసాదరంబుగన్

గీ॥ దప్పిఁగొనునాతఁ డమృతసంతర్పణమున
నలరురీతిని గ్రొత్తవియ్యంకుఁడలరి
తనకొమరి కమలనొసఁగి గోపనకుఁ బరిణ
యోత్సవ మొనర్చె నిష్ఠురమొదవకుండ.

ఉ॥ పెండిలిముచ్చటల్ గడిచె పెద్దగ, నట్లొక కొన్నినాళ్ళకు
ద్దండపరీక్ష లొఁగిన విధంబున డెందముసందడింప ఖి
న్నుండయి "మానవుం డెటు ఘనుండగు? స్వార్థపరత్వమన్న నో
మెండతగాని" యంచను నిమేషము గోపన యోజసేయుచున్

సారంగ-ఖండగతి (గేయము)

ప॥ జ్ఞానమునకిక్క నర - జన్మ దుర్లభమే మొ
కాని యాసలనీను - కల్పతరువగుట

అ॥ ప॥ నేనిద్ది మెచ్చనో దేవా! — వడినన్ను
దీనికిఁ జాలిఁజేయు లేవా?...............॥జ్ఞా॥

౨

క్రొమ్మావి చివురఁ జొం - పమ్ములఁ మెక్కి, నా
కోర్కెతీరగను బుం - స్కోకిలమునై - నీ
ప్రేమగీతముఁ బాడుకొందుఁ - బొరపొచ్చ
మేమిలేకను హాయి నుందు...............॥జ్ఞా॥

౩

అందమగు విరితండ - మందొక్క సుమ[illegible]
చిందిలుచు సౌరభముఁ - జిఱుగాలిఁ గ[illegible] నీ
మందహాసముఁ బంచుకొందు - సామి! నా
మనసెంతొ పరితృప్తిఁజెందు...............॥జ్ఞా॥

౪

కుసుమాసవద్రవముఁ - గ్రోలి, ఘుత్తిలి మధుర
రసము చిప్పిలు వేణు - రావఁబునకు శ్రుతిన్
విసరనిమ్మౌ షట్పదమునై - తండ్రి! నా
యసమఝాంకృతులలో లయమై...............॥జ్ఞా॥

౫

నే మాలతీలతారామమునై, నినుగున్న
మామిడిగఁ బోల్చి నా - కోమలకరాలఁ
బ్రేమ మీరఁగఁ గౌఁగలింతు - నాప్రణయ
సామర్థ్యమే మొ చూపింతు...............॥జ్ఞా॥

౬

నీలాంబుదంబీవు-నీచాటునన్ దటి
న్మాలనైడాగి సువి-శాలమౌ నీసృష్టి
జాలముతో దోబూచులాడ-ముచ్చటలు
జాలువారెడు మదిని తోఁడ! ... ... ||జ్యో||

౭

పేరెములువాఱు సెల-యేఱులై, నీదివ్య
కారుణ్యాలహరిఁ జెలు-వాఱు సత్యముజగతి
నోరూర వినిపింతుఁ జూడు-నాజలజ
లారావవాక్పటిమనేడు ... ... ||జ్యో||

గీ|| ప్రకృతిలీనుండుగా స్వభావమున నలరి
ఈశునట్లు వేడు, మఱలఁ దదాశయమ్ము
మార్చు[illegible] నేమి పిలిపిచ్చిమతమొకాని
అతఁడు నైరాశ్యగీత మిట్లాలపించు.

గీ|| తతకుహూకార మకరందధారఁ జొక్కి
పరభృతపదానుభవ వైభవంబుఁగోరఁ
గాని చిఱురెక్క సారించు లోనఁగొడరు
కాకిముకుపోటుఁదలఁచి బెంగటిలుమనసు.

గీ|| సౌరభనిమంత్రి తానిలాస్త్రచయమేసి
జీవపాళినిమురిపించు పూవునాటు
కాసవడు దంతలో నడియాస తోఁచు
గోనుగిల్లున కెడఁద గగ్గోలుఁబడుట

గీ|| కడునిరాడంబరముఁ దృప్తిఁగలి నాటి
పొట్టమంటకుఁదగు పొల్లుఁబోసికొనెడి
పులుఁగులం దొక్కదానసై పోదుమన్న
వ్యాధుని తుపాకిగుండుదెబ్బకును వెఱతు

గీ॥ పత్త్రిపల్లవకుసుమ సత్ఫలమనోజ్ఞ
కుజమునై చూపఱకుఁ గన్నుఁగుట్టఁజేయ
మననుపుట్టియు భయదగ్రీష్మపరితాప
శాసనకఠోరతకు హతాశను దళింతు

గీ॥ మృదుతనూలత మిలమిల మెఱయఁగ వికు
మారు సుమముల కుశమేయ గౌరవంబు
బొంద నేనొక్క తృణకణంబుగనుమార
మనుజచరణాంకితానలంబున నశింతు

గీ॥ చిత్రకళలూరు పక్షవిక్షేపణమున
గులికియాడు సీతాశోకచిలుకనాట
కలరెదన్ గాని దానిపూర్వాశ్రమంపు
దుష్కులీనత వెగటుగాఁదోఁచు నాకు

మంజరి-నీలాంబరి

అట్టుల నవీనభావోన్మాదుం-డైన తమసుతున్ గాంచి
బిట్టువగచి తలిదండ్రులాతనికిఁ-బిచ్చిపట్టెననియెంచి
కోడలత్తరిన్ వ్యక్తరాలగుటఁ-గొంత మేలఁగఁదలంచి
నాడెముహూర్తంబునిచి పునస్సం-ధానంబుం బొనరించి
తమయింటికావెఁగొనివచ్చిరైనఁ-దానఫలము లేకుండెఁ
గ్రమముగ గోపనధోరణియు స్థాల-కమ్మికట మాఱుచుండె.

చ॥ తగునుపదేష్టకోసము సదాపలవించుచుఁ దానుదిన్నచో
టఁ గునుకుఁ గున్కుచోటఁ దినుటల్విడి, త్రిమ్మఱుఁ బెక్కు [భూములన్
బగలిది, రాత్రియిద్దియను భావములేక; లభింపఁడట్టి వాఁ
డగపడుఁ జిల్మిగొట్టుపుమహాత్ముఁడె తానెటకేగిచూచినన్

గీ॥ అంత తనకర్మ పరిపక్వమయ్యెనవఁగ
నదరెఁ గుడికన్ను శుభశకునంబులాదవె
నొక్కవనసీమఁ దిరుగాడుచుండ నదర
ఖేదమునడంచు సాధుభానూదయంబు.

సీ॥ కరఁగిపోసిన సాత్త్వికప్రతిమ యన
నాకర్షణీయ దేహంబుతోడ
త్రిస్థాయిఁ బ్రోగుఁ దంత్రీనాదమో యన
రవ త్రుళ్ళు గాత్రమర్యాదతోడ
అతినిరాడంబరమైన జీవికఁ జాట
నొప్పారు టెంకాయచిప్పతోడ
మనసిజుఁ దూపునాటని తనుత్రాణమో
యనఁ దాల్చు జేగురుటంగితోడ

గీ॥ దనరి, జంగమతీర్థమో యనఁగ బీరు
పారవశ్యమ్మునకులోఁగి ప్రకృతికాంత
చేష్టలన్ డిందిచూడ వేంచేసె నాట
పాటలన్ రామనామప్రభావమడర.

—♦ గౌళిపంతు-ఖండజాతి త్రిపుట ♦—

ప॥ జానకీరమణ-సకలసద్గుణాభరణ-భవాబ్ధితరణ ॥జా॥

అ॥ ప॥ దానవమదహరణ-దశరథానందకరణ-మౌనినుతచరణ ॥జా॥

(1) నీలనీరదశ్యామ-నిరుపమతారకనామ-రఘురామ ॥జా॥
పాలితపితృవాక్పూత-భక్తపారిజాత-జనకజామాత ॥జా॥

(2) శివకార్ముకభంగ-శిష్టజనహృదబ్జభృంగ-ధవళాంతరంగ ॥జా॥
దివిజావనశీల-దితిసుతలయకాల-దీక్షితదాసపాల ॥జా॥

గీ॥ భక్తిభావంబు విద్యుత్ప్రవాహసరణిఁ
బేరెములువాఱ మ్రొక్కి కబీరుపాద
పంకజరజంబునొదల కంకితంబొ
నర్చి గోపనపల్కె వినమ్రుఁడగుచు.

—♦ నాటకురంజి-చతురశ్రగతి ♦—

ప॥ సాధువర్య! నన్నుద్ధరింపనిటు-సాక్షాత్కరించినావి మహానుభావ ॥సా॥

అ॥ప॥ నేధన్యతముఁడనైతిఁ జాలసందేహ మేల? సుజనపాల! సుగుణాలవాల

మి॥ మేదినిపైనరజన్మ మగ్లభ-మ్మెదయామయా? స్వార్థపరత నా
మోదమందు నజ్ఞానికెటులబ్బు-మోక్షపదవి యానందచిద్ఘనా॥ సా॥

చ॥ చరితవిదూర! నామదికిఁదోఁచినరీతి వచింతు భూమికిన్
గొఱఁతయె వేరుపుర్వు? తనకున్ దనపొట్టకు దేవులాడుచున్
బరసహానంపుమాట నిజభావనిఘంటువునందు లేని యా
నరుఁడు నరుండొకో? తృణకణంబును నాతనికన్న మిన్నయా.

గీ॥ నిర్గుణారాధనమ్ము మన్నింపవలెనొ
సగుణము భజింపవలెనొ తోఁచదిపు డొకటి
గాలితోనూసులాడు మూర్ఖతయు, నొకటి
కఠినపాషాణతతిఁ గూర్చుకొఁగలింత.

కం॥ అనిప్రశ్నించెడు గోపన
మనమునఁ బెనగొన్న చింతమాన్పి యినకులే
శుని భక్తుఁజేయుతలఁపున
వినుతగుణోపేతుఁ డాకబీరుఁడిట్లనెన్.

—♦ మోహన-ఖండగతి ♦—

ప॥ అవధరింపుము వత్స!- భవరోగపుఁజికిత్సఁ
దవిలివిజ్ఞానచి-త్తమున స్వస్థతఁగాంచుమా-ననువిశ్వసింపుమ ॥ఖు॥

అ॥ ప॥ వివరింపమానవవి-వేక మవినాశమై
రవిశశాంకముఁ గిరి-రాజ్యమేలుట సత్యము-దేహంబనిత్య॥ము॥

(1) కలపుట్టువలఁబుట్టు-కడగొట్టు నరుఁడెట్టు
లలఁతియౌఁ దనజ్ఞాన-బలముఁగోల్పోవుదాఁక-నీకిది పెట్టిగాక
పలుకకు ముదాహరణ-పాత్రముగ శతుల ని
ర్మలజలముఁగప్ప నై-వలమట్టువారిమనసు నావరించునవిద్యాదిను॥స॥

మ॥ జగతిన్ దోచెడు వస్తుసంతతుల తేజఃపుంజ మందెన్నఁ ద
న్నిగమాతీతుఁడు సాక్షిమాత్రుఁడగునంతే! నైకృతింబొందుచో

నిగులంబోఁడుట; శాశ్వతుండఁ దడెను మిమ్మా! నాఁడెపట్టు నా
సగుణోపాసన మోక్షసాధనము రత్నా! వింటివే సత్యముల్.

గీ॥ సగుణము పునాది నిర్గుణ సౌధమునకు
చపలచిత్తుని యజ్ఞాన మపనయించి
సుగతిఁ దార్చు నపశ్రుతి నొగలి తెలితిఁ
దవులఁ గొంతును వీణె మెట్లవలెనదియు.

సీ॥ సగుణమూ కాద? క్రైస్తవభక్తి మునుముందు
సిలువ మానసవీధి నిలుచు కతన
సగుణమూ కాద? ముసల్మాను భక్తి పై
గ్నాల జేనిఁ దలఁపు సంధించు కతన
సగుణమూ కాద? వైష్ణవభక్తి రాధకృ
ష్ణులయాకృతులఁ గోరి కొలుచు కతన
సగుణమూ కాద? విజ్ఞానిలోకము భక్తి
జ్యోతిస్స్వరూప మెంచుకొను కతన

గీ॥ సగుణమూ కాద? ప్రకృతిపూజనము జగతిఁ
జెట్టునో పుట్టనో తలపెట్టుకతనఁ
గాన నిశ్చలభక్తి మార్గమ్ము సగుణ
తత్త్వమునఁ గాని చిక్కునే? తండ్రి నీకు.

•

మ॥ వరవర్ణద్వయ సామరస్యమున నద్వైతపరిభావంబు సు
స్థిరమౌనయ్యది రామతారకము కాదే బిడ్డ! తన్నామమే
మఱికన్ గోరి జపింప మోక్షపదసన్మానంబు సిద్ధించు, భీ
కరసంసార మహార్ణవంబనిన లెక్కాపత్రిమా దానికిన్.

ఉ॥ రాముని శైవసంతతి పురారియటంచు నుతింతురు, వైష్ణవుల్
వేమఱు విష్ణువే యనువివేకమునన్ భజియింతు, రవ్వయ
ప్రేమను సామరస్యమున విజ్ఞులహో! పరిణతస్వరూపుఁడం
చామహితాత్మునెంచి కొనియాడుదు రాతఁడు ప్రాకృతుండొకో?

—♦ శంకరాభరణం—త్రిశ్రజాతి త్రిపుట ♦—

ప॥ రామచంద్రునికన్న దైవల. లా ముండన్యుండు లేడోయన్న-గోపన్న ॥

అ॥ప॥ ప్రేమమయుండినవంశదీపకుం-డామహాత్ముండుదారశీలుండు ॥

మి॥ తామసగుణరహితుండు జనక-జాకునోహారుండుఙ సుగుణో
ద్దాముండుఙ నీలనీరద-శ్యాముం డఘువిరాముండునగు శ్రీ

—(1) మనుజధర్మము మనకునిరతము-వినుచు నాతని దివ్యచరితము
మునిగణం బాలావణ్యమూర్తినిం-గనుటకేకద పొంది రార్తిని
నినుననునెల్లరఙ దరిఁజేర్చి-నిఖిలకష్టచయములఙ దీర్చి
కనికరించువాండతండేసుమి-ఘనభక్తి వానినారాధించుమి ॥

సీ॥ భక్తితోం బ్రథమావిభక్తినారాధించి
పాధించుకోనుము నిశ్చలమతమ్ము
భక్తిద్వితీయావిభక్తి నారాధించి
తారకతత్వచింతనము నెఱుపు
భక్తిం దృతీయావిభక్తి నారాధించి
విపులసృష్టిరహస్య వేదివగుము
భక్తిం జతుర్థీ విభక్తి నారాధించి
బ్రదుకు మీతుచ్ఛసంపదలరోసి.

గీ॥ పంచమినిఁగొల్చి పరదైవభావముడుగు
షష్ఠిఁదలపోసి దివ్యతేజమునకెఱఁగు
సప్తమికిమ్రొక్కి యద్వైతసరణిఁగనుము
రామశబ్దార్థమహిమ తెల్లమగు నీకు.

మ॥ యతులన్గొల్వుము, తీర్థయాత్రలను జేయంబొమ్ము, దేవాల
ప్రతతిన్ భక్తినిరోధలోపములఁ దీర్పఙ జాలి, సంస్కార దా
క్షత, నభ్యాగతి కన్నదానకృత సత్కారంబుసిద్ధింపు, మా
ర్చిత రామప్రభుపాదయుగ్మమునఁ గీర్తింబొందుముశాంతమై

కం॥జననీ జనకులు నినుగో
పనయని పిల్చుకొనిరింతపైనిఁక నేఁబ

ట్టినపేర "రామదాసు" అని
నినులోకులు మెచ్చి పిల్వ నేర్తురటంచున్.

—♦ మంజరి-కేదార ♦—

పరమపావనంబగు తారకమును-భక్తునకుపదేశించి
గురుశిష్యులంటుగ గోపనమంత్రిక్కు-లు-గొని కబీరువారి నెంచి
పాడుచునాడుచు నేగెఁ దనదారి-బట్టి రామదాసునకు
నాఁడె దాశరథి పదకమలములభక్తి-నాటె భవతరణమునకు.

మ॥ తలిదండ్రుల్ గతియించి రాతనికి సీతారాములఁ జూపి, ని
ర్మలహృత్ప్రీతిని నిల్చెఁ దారకపరబ్రహ్మమ్ము నిశ్చింతమై
ఫలియించెన్ సతిగర్భవాసము సుతప్రాప్తి న్విడంబించి, యా
మొలకన్ రాఘవు పేరఁ బిల్చి రఘురాముండంచు గోపన్నయున్

చ॥ చిదిమి పాలుగారు నును చెక్కు, లకృత్రిమమందహాస సం
పదఁ జెలఁగారు వానన, మపారకృపాకరవీక్షణంబు, లు
చ్ఛదళకు వాలవాలమగు సద్గుణపుంజము, మాట తేట యొ
ప్పిదమయి, తండ్రికిన్ దగిన బిడ్డఁడగున్ రఘురాముఁడాదటన్

—♦ బళహరి-రూపకము ♦—

ప॥ రామదాసోనర్చె సమా-రాధన లెడతెగని భక్తి ॥రా॥
అ॥ ప॥ 'రామార్పణ'మనుచు నహో-రాత్రములాసించి ముక్తి ॥రా॥
మి॥ భూమియీనివ ట్లతిథులు-వేమఱు బలిసిరా గ్రామ
గ్రామంబులనుండి కీర్తి-కామినిపిలుపునన్ ప్రేమ ॥రా॥

(1) పలురకముల మేలిపిండి-వంట, లప్పడములు, వడియ
ములు, చిత్రాన్నములెఁ కేమొ-తెలుప నొకటో రెండో యనియ
కలిసి హరిస్మరణము భో-క్తలుపచరించు నవ్వేళఁ
దలఁపింపఁ బయోధి వీచి-కలఘూర్ణిలురవము చాల ॥రా॥

సీ॥ మాకు గంభీరసామగ్రి చిక్కెనటంచు
శ్రీరాన్నరుచిఁ బ్రశంసించువారె
ఆదిబెండకాయకూరా! కాదు నవనీత
పుల్కముద్దరా యని పొగడువారె
బొబ్బట్లతో నిండిపోయె నాపొట్ట, త
క్కిన పెట్టులుండెనో యనెడివారె
దానితస్సాగొయ్య! దప్పళమా! యమృ
తంబని ధన్యవాదమిడువారె

గీ॥ మెటికి «నలభీమపాక» మన్నిటినటుంచు
గారెలమృతమ్మె మబ్బబ్బ! గట్టిముండ
కొడుకులేసుమి" యని పాచకులను మెచ్చు
కొనెడివారలె యెచటఁ జూచినను సరియె.

—♦ మంజరి-కాంభోజి ♦—

సంతర్పణములు శ్రీరామమహోత్సవము లెన్నొ గోపన్న
అంతులేనటులొనర్చెఁ దనయాస్తికబ్బనొక బండీసున్న
"దాశరథినమ్ము వారికి దరిద్రతే శరణ్య" మనుమాట
తోసిపుచ్చరాదపుడైన రామదాసుమది రాతికోట
తమలేమికి నంగలార్చు సతి నాతఁడు బుజ్జగించి బిట్టు
భ్రమనడంప విజ్ఞానబోధ నాపడఁతితో ననియె నిట్టు

ఉ॥ కోమలి! మూఁడునాళ్ళ బ్రదుకున్ మురిపించెడి పాడుపొట్ట తా
నేమి నిగూఢతత్త్వము వహించెనొ! దానిగ్రహింపఁ జాల డీ
పామరతావిమూఢ నరపాండితి; ఈశు నెఱుంగ నేర్చునే
రాముఁడె రక్షకుండు బిగలాపడ నేటికి మాటిమాటికిన్.

చ॥ కటికిదరిద్రమొంటఁ గొఱగంజికిఁ గూడ మొగమ్ము వాచి సం
కటపడి, సంఘనిష్కృతిని గాసిలు దీనులు లేరె వేనవే
లిటు మరపిల్ల నేల? పరమేశ్వర దివ్యవిలాస మెప్పుడె
ప్పటికెటు మాఱుచుండునొ! యెవండు సమర్థుఁడె యెఱుంగ మానినీ

ఉ॥ మానిని! నేటికిఁ భరతమాతకుఁ గాన్పుడుగంగ లేదు; సం
తానవిరోధశాసన మనాదృతమయ్యెడు నామె చెంతఁ గ
న్నానను మాటె కాని, తననందను లెట్లు దరిద్రదేవతా
ధీనత గ్రుంగుచుండిరో మదిఁ దలపోయ దదేమి హేతువో.

మ॥ మనకున్నంతకు లోటు చేసితివు కొమ్మా? రామసేవార్పణ
మ్మనకున్; గాలముతప్పివచ్చినది; రాముండింక నీమీఁదటఁ
దన కార్యంబును దానె దిద్దుకొను; వింతా! "అలికిన్ గూడుఁబె
ట్టిన యూరందరికిఁ మహోపకృతి" యంటే విన్నవార్న వ్వరే?

చ॥ అలరెడు గోలుకొండపురి నక్కనమాదన గార్ల మేనమా
మలు కల రానవాబుకడ మంత్రులువారటకేగ నేదియో
ఫలములభింపకున్నె? రఘువర్యుని సేవకటంచుఁ బల్కఁబో
కలిని కఁ బ్రొద్దు చాలదలివా! త్వరితంబుగ గంజికాచుమీ.

గీ॥ అనుచు నెరవేర్చి కాలకృత్యముల వేగ
తరుణి కాఁచిన వరిగంజిఁ ద్రావి, యాలు
బిడ్డలను రామరక్షను బెట్టి గోలు
కొండ కరుగుచు నిటుపాడుకొనెనతండు.

—♦ పూరికల్యాణి-సంకీర్ణజాతి త్రిపుట ♦—

ప॥ శ్రీరామచంద్ర! నినున్నమ్మి నాడర-నను బ్రోవ వేర?
శ్రితజనపరిపాల! సుగుణమణిమాల-దయాలవాల! ॥శ్రీ॥

అ॥ ప॥ కారుణ్యామృతపూర! యఘువిదూర! రూపజితమార! స
మీరకుమారనత పా-దారవింద!-మృదువాఙ్మకరంద! ॥శ్రీ॥

(1) రాయినాతి కాలేద నీదప-రజమున-దీనబంధు!
అయువధిక మె మనఁడ కా-కాసురుఁడు-సత్కృపాసింధు
పాయక విభీషణుని-భాగధేయ మీూషై-యేల లేద?
నాయగడుఁదీర్ప వేల?-దీక్షితపాల! యనాధనాధ ॥శ్రీ॥

సీ॥ ఆటనుందు విటనుందు వన్నిటనీవుందు
వెటనుండవొకట నిర్హేతుకముగ
అఁదియాదు విదియాదు వన్నియుని వాదు
వెదియుఁగా వౌర! యూహింతు మేని
అణ్వాదిబ్రహ్మాండమంతట నీమాయ
కలదు, లేదను భ్రాంతిఁ గలుగఁజేతు
చూపునీకందినఁ జూపులకందవు
అందుము నీమనసయ్యె నేని.

గీ॥ అజరుఁడ, వనంతుఁడవు పరమాత్మ వీవ
ధారుణీనాటికకు సూత్రధారి వీవ
సుగుణమణిమాల! నన్నేలఁ జూడవేల?
రమ్యగుణసాంద్ర! మాయయ్య రామచంద్ర!

ఉ॥ దారిఁ బెక్కుగండములదాటుచు రామకృపావలంబియై
యాఱుదినాలు వేళకటు అన్నముపానములేక కాల్నడన్
జేరెను గోలుకొండ, నవిశీర్ణమనంబున, నాతఁడంత ధం
కారవసంజ్ఞఁ గేరుచు నెకాయెకిఁ బోయి నవాబుకోటకున్

కం॥ తనపేరు మనికిఁ బత్రం
బున వ్రాసి జవానకిచ్చి పుత్తెంచెఁ గచే
రినిమున్న మేనమామల
కనొసఁగు మిదియనుచుఁ బల్కు గోపనవానిన్.

ఉ॥ అందిన చీటిఁ జూచుకొని, యక్కనమాదన లిర్వురవ్యయా
నందరసాభిషిక్తమనంబులతో నెదురేగి, మేనయ
ల్లుందమిఁ గౌఁగలించుచు, విలోకనముల్క అవయ్యెనోయి! మీ
రందరునేమనే? సుఖులె అమ్మయునాన్న యటంచుఁ బ్రేముడిన్

గీ॥ మేలియుడుపులఁ గట్టించి, మేనయల్లుఁ
గేలుఁగొని వారు కొని పేరోలగమ్ము
జేరఁజని రామదాసు నాసీనుఁజేసి
తో[illegible]క్కసోఫాను సంతోసముప్పతిల్ల.

కం॥ కరుణారసనాశ్రిత భూ
మిరుహాములఁ బ్రోదిసేయు మిపులనెనరున్
గురిపించుచుఁ దానిష, భూ
సురుఁడా గోపన్న శంకఁ జూచియిటులనెన్

——◆ వసంత-చతురశ్రగతి ◆——

ప॥ వినఁదగునా తమదేయూరో, పృథ్వీసుర! తామెవ్వరివారో? ॥వి॥
అ॥ ప॥ ఘనవంశజాలటులున్నారు, పే-రున వర్ణము తెలిపెన్నారు ॥వి॥
(1) కలవెయుద్యోగమేమైన? మా-తలఁచు కళాకుశలుఁడు కాన
ఫలియించునె సస్యము బాగ? మీ-పొలము తెల్లెడ మహాభాగా! ॥వి॥
(2) ఏమిపనికటకుఁ దమరాక? కల-కామితముఁ దెల్పుదరుగాక
సామి! సాత్వికము మీతీరుఁగన-మామన మతులశుభముఁగోరు ॥వి॥

గీ॥ అనుచు మనసిచ్చి తనసేమ మడుగుతటి ని
జామునకు భక్తిమీర సలాముఁజేసి
రామదాసుండు తనచరిత్రమిటువినిచె
సభికులయెడందజాలి రాజ్యమ్మునేల.

ము॥ తమసర్కారున శంకితంబయి, సముద్యత్కీర్తినొప్పారు గ్రా
మము నేలకొండ నివాసమ్మయ్య! గృహనామం బెన్నఁగంచెర్లవా
రము; లింగన్నకుఁ గామాంబకును గారాబంపుపుత్రుండ నా
మము గోపన్న, కబీరుశిష్యుఁడను, రామస్వామికిన్ దాసుఁడన్.

గీ॥ మంత్రులిట మీకు మామేనమామలగుదు
రయ్య! తలిదండ్రులో కఱజైరినాకు
నేనువిద్యాధికుండనుగాను; డొక్క
శుద్ధికలదింతె యంతె దాచుకొననేల?

ము॥ పనికేమున్నది? రామచంద్రకరుణా ప్రాప్త్యర్థమాసించు చే
పని, శ్రీరాఘవదివ్యపాదకమలద్వంద్వార్చనాసక్తియే

పని, తత్తారకమంత్రరాజకృత తాత్పర్యానుమోదంబైనా
పని; లేదన్యము జీతబత్తెములుసంపాదింపఁగా నేలికా.

చ॥ కలుగురవంతయాస్తిఁ దనఖాదిగ్రమింగుట, నుంఛవృత్తికే
మలవడినాము; మూగురము నాలునుబిడ్డయు నేను; రాము సే
వలకెదొ కొనువీసమిడు వాంఛజనించెడు దాతలున్నచోఁ
గొలుతుము దాస్యమైనఁ గడకుఁ సహియించి బిరానవారలఁ.

ఉ॥ తిండియుబట్టఁగోరను సతీసుతపోషణఁజేసి; ముందు రా
ముం డటుపైన మే, మతనిపొట్టకుఁబెట్టెడు నన్నమున్న మా
కుండినయట్లె; భోగములు, నుత్సవముల్ పయిమాట, యిప్పుడా!
,,పెండికొలందిరొట్టెకద! వింటిరె? నాస్థితియిద్ది భూవరా.

—♦ ద్విపద ♦—

అని నిరాడంబర-మౌ తనకధను
వినుపఁబోఁడనె వెల్లి-విరియువాక్సుధను.

—♦ సరస్వతి-ఖండగతి ♦—

ప॥ భూదేవకులదీప!-బుధసమ్మతాలాప!
నీదుసచ్చరిత విన్న-నీసుగుణములఁగన్న ॥భూ॥

అ॥ ప॥ మోదఖేదములు న-మ్ముము నాకుమది హెచ్చుఁ
గావె మాయాజ్ఞ మెలఁగు-నీదరిద్రతతొలఁగు ॥భూ॥

(1) రామునకు నునికి, భ-ద్రాద్రియంచు న్వినికి
కామితముతీరుఁజనఁగా నీవ-క్కడకుఁ తహసీల్ పనిగా
మాముద్రయు నిషాని-తోమించు హుకుముఁగొని
నీమమున నడుచుకొనుమా-సలామతు గామనుమ ॥భూ॥

ఉ॥ నీదుకుటుంబపోషణకు, నీరఘురాముని సేవకెంతయుఁ
లేదన రెండువందలు కనీసము గానగు; వచ్చిపోవు వా

రాదరిణంబుఁబొందవలెనన్న మఱేఁబదితప్ప వంచుచేఁ
గాదన, మాసవేతనముగాఁగొనుమా త్రిశతంబురూప్యముల్.

ఉ॥ రైతులమంచిచెడ్డలు నిరంతరమున్ గనుగొంచు, ధర్మదృ
గ్జాతకృపానురక్తి, సరసంబుగఁ బన్నువసూలుచేసి, నీ
వేతనమున్ మిగుల్చుకొని వెంటనె శేషముఁ బంపుచుండు మీ
నీతులునీకు నేర్పవలెనే? గుణసాగర! వేయిరీతులన్.

— మంజరి–కురంజి —

అటులఁదన్నాదరించెడి తానాషా కంజలి ఘటియించి
పటుసంతోషముతోఁ గృతజ్ఞతా-భావమున్ వెల్లడించి
కట్టడిదరిద్ర తకున్ "విడాకుల-చట్టు" మనఁబొందెవాకుము
ఇట్టులమగుభక్తిఁ బ్రణుతించెఁదా-నినకులేశు నీవిధము.

— జంఝూటి–ఆది తాళము —

ప॥ రామచంద్రరఘువీరా! నమోనమో-భూమిజాచిత్తచోరా! నమోనమో
అ॥ప॥ సామి! దశరథకుమారా! నమోనమో......రామచంద్రా! ॥రా॥

(1) దీనపాలనామోదా! నమోనమో-దివ్యలీలావినోదా! నమోనమో
మానితపవిత్రపాదా! నమోనమో........రామచంద్రా! ॥రా॥

(2) నీలనీరదశ్యామా! నమోనమో-నిఖిలరాక్షసవిరామా! నమోనమో
పాలితాశ్రితస్తోమా! నమోనమో........రామచంద్రా! ॥రా॥

(3) సాక్షిమాత్రప్రకాశా! నమోనమో-వీక్షణామృతనివేశా! నమోనమో
రక్షిత దీక్షితదాసా! నమోనమో........రామచంద్రా! ॥రా॥

శా॥ సేవాంఛిపను భాగ్యభోగ్యముల, నిన్నేనమ్మియున్నాఁడఁగా
నీ. విత్తంబెది? నీకువైభవము లెంతేఁగూర్పఁ; దల్లబ్ధికే
త్రోవన్ గానమి నీనవాబొసఁగునుద్యోగమ్ముఁ జేపట్టితిన్
"నావిష్ణుః పృథివీపతి" ప్రథ, యనన్యంబౌట నో రాఘవా॥

మ॥ మదమెచ్చింపకు మీమిషంబదవిలిరామా? డబ్బుపాటిష్టి'; సం
పదకుందో, డధికారమొక్కటి, యహంభావమ్ముపాసింప నా
మదిఁ జోటీయకు, మీయనిన్నెపుడు నమ్మంబోను;నింగూర్చియే
కదయీపాట్లు;యశంబుదక్కెనె?కృతఘ్నత్వంబునూచించుచో

—♦ మంజరి-కల్యాణి ♦—

నయవర్తనముంగోరి, రాముని మనంబున నటు ధ్యానించి
రయమున భూవరునాజ్ఞ నటను భార్యాపుత్రులరప్పించి
వీడుకోలు సన్మానమిడు పెద్దపెద్దలం బ్రశంసించి
వేడుకనక్కన మాదవలయింటవిందుగుడిచిపయనించి
ఆడుగులకు మడుగులొగ్గుభటులు వెంబడిరాఁ బహరానిచ్చి
అడవి తెన్నులన్ గోయలుసహాయపడ నెంతోబలిసివచ్చి
మునురాఘవుండు క్రమ్మరిన పుణ్యభూములివియెకాఁబోలు
నని మ్రొక్కులిడుచుఁ మదకుగౌతమీనదిఁజేరి మోడ్చికేలు.

—♦ హంసధ్వని-రూపకము ♦—

ప॥ పరమపావని! గౌతమి! దురితమడఁచి నను(బ్రో)వుమి ॥ప॥

అ॥ ప॥ కరుణామయి నినునుతింపఁగలనె? జడమతిం దలంపఁ ॥బ॥

మి॥ హరిపదపద్మములఁబుట్టువంచుఁ ద్వన్మహాత్వము మును
శిరమునని(డు)దాల్చు శూలధరుఁడు, వినాయెవఁడెఱుగును? ॥ప॥

(1) చరితార్థవునీవు రామచంద్రునకిక్కయో భద్ర
గిరితటంబు నంటిపాఱు.కీర్తి నీ కఖండమదరి ॥ప॥
విరతము నినుసేవించి, పునీతుఁడగుటకుం మంచి
తరుణములభియించెనమ్మ-వరమతి వన్నెలుకొమ్మ ॥ప॥

శా॥ నిత్యానందపదంబు స్వర్గమని, శాంతింబొందవచ్చోటఁ దా
మత్యాసక్తి బహుప్రయత్నములఁజేయంజూతురెవ్వారు; సం
స్తుత్యంబయ్యదివీడి, సాగరులకుంమున్ దీక్షనీవిట్లు స్వా
ర్థత్యాగంబున భూమిఁజొచ్చు పరమార్థంబెంతున్నో గౌతమీ.

కం|| తీరసిభక్తిన గౌతమి
నారీతిభజించి, తానమాడి, తరణిపైఁ
జేరుకొనెనంత తపసీల్
దారుఁడు భద్రాద్రిపురము దాశరథికృపన్.

ఉ|| స్వాగతమిచ్చి మెచ్చి జనసంఘములన్ గని ,,పూజ్యులార! మీ
కేగతి నెంతురో తెలియదింతకు; భద్రనగంబు నేఁడు భూ
భాగమునన్ వికుంఠపదభాగ్యము; తత్పురవాసు లౌటచే
భాగవతాగ్రగణ్యులనవచ్చు భవాదృశులెల్ల నమ్మఁడీ

చ|| నడుఁచునడుండు ముందు రఘునాధుని దివ్యనికేతనంబుఁ జూ
పుఁడు, కుశలంబె వాఁడు? సుఖమోమనసీతమతల్లి? లక్ష్మణుం
డడరుగా యొగ్గులేక? నిరతాశ్రయమౌ ప్రభుసేవ. నాంజనే
యుఁడెటులనుండె? నాతనిమహోత్సవ జన్మఫలంబలంతియో!

భైరవి-ఆదితాళము

ప|| గీతార్థముగంగీతార్థంబా-వాతాత్మజుసామ్మునమ్మ భగవ ||గీ||
అ|| ప|| సీతాపతిపాదార్చనఁదరించి-జీవన్ముక్తుండైన ఘనుఁడగుట ||గీ||
(1) అనవరత ముభయమతసమ్మత మం-త్రార్థమగు రామనామముజపించి
తనువుమఱచి యవ్యయానందమునఁ-దాండవించు విజ్ఞానధనుఁడౌట ||గీ||

మ|| అనుచున్ వాయుజునుగ్గడించి, గొనజౌనాసక్తి దేవాలయ
మ్మునకున్ జౌరులు దారిఁజూపఁజని, రామున్ బెన్నిధిన్ గన్నపే
దనున్నోలెన్ దరిసించి. బాష్పవిలసద్ధారాభిషేకంబు నా
తనిదివ్యాంఘ్రుల సంఘటించి యనుపందన్ బాడెఁదాని క్రియన్

కాఫీ-రూపకం

ప|| సీతారకనామామృత-మే తీరులభించు రామ ||సీ||
అ|| ప|| చాతకమంబుదముఁగోరు-రీతి వేచియుంటిఁజూమా ||సీ||

మ॥ వాతాత్మజు నట్లింద్రియ-వశ్యు మెడసి, షట్ఛత్రు-
వ్రాతమ్మును గెల్చి "యహం-బ్రహ్మాస్మి" పదమ్ముం గనక ॥సి॥

(1) ఈసున మతభేద మెంచి-యెంతో భక్తులటు నటించి
మోసకారులై జీవ-న్ముక్తిం గనని జడమతులకు ॥సి॥
వాసిగ క్షుద్రదేవతో-పాసన మొనర్చి దీక్షిత
దాసావన! యిహసుఖమె స-దా కోరెడి వెంగలులకు ॥సి॥

గీ॥ సాహుకార్లు, రసజ్ఞులు, సానితోడి
పొందు నాదరింపంగోరు ముముక్షువులట
కీర్తిం గాంతురు రామనికేతనమున
ధర్మకర్తృత్వపదవి సోదరులిరువురు

కం॥ ఇచ్చినదిలేదు సరిపై
పెచ్చింక శ్రీరామచంద్రు పేరిట వార్వి
రిచ్చినయాస్తి దిందురు
మెచ్చవలదె? వారిధర్మమే ధర్మముగా

మ॥ తిరునాళ్ళయ్యెవి, ధర్మకర్తలింక సందేహింతురా? ముఖ్యమా
తరుణంబందున సానిమేళ మదిలేదా హాసుకాం, ద్రూరకుం
దుర? మర్యాదలు దక్కునా? తమకు కాదోలోటు? వేయేటి కా
ఖరుకున్ దేవుండె చిన్నబుచ్చుకొనండా? కార్యంబుగట్టెక్కునా?

గీ॥ కాన రామాలయమున నొక్కటంజెలంగు
పండిట విలాసపురుషు లానంద పార
వశ్యమున మెచ్చిమేలు వహ్వాయనంగ
మోజుగా జరుగుచుండెను మేజువాణి

గీ॥ కోవెలన్విడి, తనబసకుం జను వేళ
రామదాసును ధర్మకర్త "లిదె మేళ
మరసిపొం"డని వేడ, గోపన్న యాట
వెలదులన్ గని జాలిమై పలికెనిట్లు.

—♦ యమునాకల్యాణి-మిశ్రగతి ♦—

ప॥ సోదరీమణులార! మిముఁగన-ఖేదమయ్యెడు మానసంబున ॥సో॥

అ॥ ప॥ కాదనక వినుఁడింతుసత్యము-గౌరవంబున మనుటగత్యము ॥సో॥

మి॥ ఆదరించు ప్రభులు లేర? వి-ద్యాధికత్వఁ దగుఫలము లీర!
సోదరుఁడుండు మీహీనవృత్తిఁ-బోరున సంస్కారధ్వజమెత్తి ॥సో॥

(1) శ్రీయశంబును ద్రోయు ఢంకా-శీలమొక టెయనంగ శంకా
సేయు నేటికి అదియె పురుషుని-వేసటన్ దీర్పఁగలపంకా ॥సో॥
మాయునె మానవతిచరితము-నేయుగమ్మునైనన్ జకచక
ద్రాయకున్న తిరుగఁబోడి కవి-వర్యుఁడద్ది కొలుపఁ గ్రొత్తచవి ॥సో॥

చ॥ ధనముగడింప మానపరిదానమె సంగుటకన్న హీనసా
ధన మెదికల్గు? వారవనితామణి పుణ్యవధూవదంబునం
దినఁగ డుపోరఁ దిండిఁదిన నేరద? ఆలికిఁ గూడుఁబెట్టఁజా
[illegible]జడుఁడెవ్వఁడుండు? నవురా! కలికాలపువైపరీత్యముల్

ఉ॥ కాలముమాఱె, దుష్టవిటకంటకముల్ మితిమీఱెఁ బ్రాయపుం
బాళము జార మీబ్రదుకభాగ్యపదంబునఁ దాఱె; నీతియే
మూలనొదూఱె, సంస్కరణముల్ తమకత్తులనూఱె, నక్కటా
మేళములింకనైన విరమించిసుఖింపుఁడు సోదరీమణుల్.

—♦ మంజరి-మోహన ♦—

నీతిబోధనటు రోచెలులజ్ఞాన-నేత్రమున్ విప్పఁజాలి
పూతచిత్తుఁడై యిటుసేర ధర్మ-బుద్ధి నాసుగుణశాలి
రాము సేవలకుఁదోడు రాజకా-ర్యములఁగూడఁ దనకున్న
సామర్థ్యంబును జాటుచుండె బుధ-సమ్మతుఁడై గోపన్న.

చ॥ పరమతమన్నఁజూపఁడు విపర్యయభావము, లంచగొండియై
కరణము నెత్తిఁగొట్టఁడఱ్ఱకాలను రాయఁడు రైతువర్గముల్.

మతివినఁబోఁడు కొండెములమారినుడుల్, కడుసంతసంబునన్
దొరతనమిచ్చు చేతనముతోఁ బరితృప్తివహించు నాతఁడున్.

గీ॥ తనకు సర్కారొసంగెడు దారిబత్తె
మునకు ఘోషాలనొదుగు శాసనమొనర్చి
వడవయజమానులన్ బండివాళ్ళఁబట్టఁ
గొట్టి యుచితప్రయాణముఁగోరఁ డతఁడు.

కం॥ తాలూకాలోఁగల కర
ణాలను మునసబుల నొక్కనాఁడాతఁడు పే
శోలగముఁగూడఁ బిలుచుచు
నీలీలవచించె మోసులెత్త వినయమున్,

—♦ బేగడ-చతురశ్రగతి ♦—

ప॥ అన్నలార! నాసేయువిన్నపం-బవధరింపుఁడొకమాట ॥అ॥

అ॥ ప॥ కన్నతండ్రులై బిడ్డలటు సేద్య-గాండ్రనేలవలె మీ ॥ర॥

మి॥ మన్ననలతోడ నవాబుకడ నా-మాటఁదక్కింప నొకరోజుముందు
పన్నులువసూలుఁజేసిపంపు నే-ర్పరితనముఁజూపమిము మెచ్చుకొం॥ద

(1) రామభక్తి భవముక్తికేర్పడిన-రాజబాటకద వినుఁడీ
వ్యామోహంబులఁజిక్కక తత్ప్రభు-శ్వర్యకృప హాయిమనుఁడీ
కామితములతో మీయమూల్యమా-కాలమున్ రిత్తగాఁగడుపఁబోక
రామకోటిరచియించి జన్మసా-ర్థకతఁబొంది తరియించెదరుగాక ॥అ॥

సీ॥ దేశికబ్రహ్మోపదేశమున్ దనసాటి
రానట్టి మేటి శ్రీరామకోటి
ప్రవిమలజ్ఞాన ధూర్వహులఁ జిదానంద
రతిఁదేల్చుబోటి శ్రీరామకోటి
దారిద్ర్యకలితసంతాపమెంతయుఁ బాపు
రతనాలపేటి శ్రీరామకోటి

రమణీయమోక్ష సామ్రాజ్యమాశ్రితులఁ జే
ర్పఁగఁ దుదిచీటి శ్రీరామకోటి.

గీ॥ బళిరె! యేతాదృశపరిభావమున నలరు
రామకోటిరచించి, తారకమహత్వ
సిద్ధిఁదరియింపుఁడయ్య ప్రసిద్ధిమీర
సారమతులార! గ్రామాధికారులార!!

ఉ॥ కంటిరె రామునాలయ మొకండును నక్కట యిట్టిదుస్థితి౯
మంటినిఁగూలుచుండ నవమానముకాదె? పవిత్రచిత్తులై
యుంటకు మీమనంబు లెటులొప్పెను! నాకిపుడూతనిల్చి మే
ముంటిమనుండుచాలుఁ బునరుద్ధరణంబొనరింతు నెట్టులో.

మ॥ వినియేయుందురుమీరు పూర్వకథ, నివ్విట౯ మహాభక్తరా
లని కీర్తిన్వహించి రాఘవు ననుజ్ఞాప్తిఁ గట్టించె దీ
నిని „దమ్మక్క'' ధనప్రదాతలగు మన్నీలెందరో సాయమా
త్మను, నేడియ్యదికూలుచుండ నొరకాటంబొంద బోఁడొక్కఁడు౯

మ॥ విడఁబోనియ్యదె దీక్షఁబూనితిని; నిర్విఘ్నంబుగాఁ గార్యమే
ర్పడసాధించెదఁ, గష్టనిష్ఠురము లెప్పాట౯ విజృంభించిన౯
దడబాటొందను, రాముఁడేగలఁడు, చూడామెందుచేఁగాదొ! మీ
రుడుతాభక్తిని గూర్చితెండిటకు నింతో, యంతొ, సద్భావులై.

సావేరి–రూపకము

ప॥ పోవునపుడు వెంట గడ్డి-పోచయైనరాదు ॥పో॥

అ॥ ప॥ భావింపఁగజ్ఞానికిఁ దా-పత్రియంబెచేసు ॥పో॥

మి॥ ఈవిధి నాభార్యయిద్ది,-నావిత్తము నాకొడుకని
దేవులాట పునర్జన్మ-కైవసమైనర్చుకొనుబాట ॥పో॥

(1) కూడఁబెట్టుపుణ్యమొకటె-తోడునీడ మనకు
వీడను మృత్యువా! మనల-నేఁడోరేపో చెనకు

పాడిసెదక రామునిపద-పంకజయుగమాత్రఁగొనుం
డీడ దీపముండఁగ నే-యిలుఁజక్క-దిద్దుకొనఁజనుఁడు ॥పా॥

ఉ॥ కన్నులపండువయ్యెఁ దృటికాలమునిల్వని యింద్రచాపమే
తెన్నన మాయమైచను, నదేక్రియ నేర్పున రెప్పపాటులో
వన్నెలు చిన్నెలెన్నొ కనఁబర్చి, యశాశ్వతమైనకల్మి, తా
నున్నటులుండి దాటునెటకో మనయాసల నీసడించుచున్.

వ॥ అవధరింపుఁడట్లు-నిష్కామయోగోపన్యాసధోరణిన్-శ్రోతల ఋజుమార్గప్రవర్తకులఁజేసి-రామాలయపునరుద్ధరణదీక్షన్ బద్ధకంకణుండై మోక్షమార్గనిరోధకంబులుగాని, గుప్తదానంబుల స్వీకరింపుచు-భక్తిరసానుకూలంబున జానపదులొసంగు నల్పవిరాళంబులఁ దృణీకరింపక-కృతజ్ఞతాపూర్వకంబుగ నందుకొనుచు - నొకశుభముహూర్తంబున-శంఖుస్థాపనమొనర్చి-పునీతమంత్రిరాజిన్ బాలితంబై, యంత్రబద్ధంబగు మూలవిరాట్ప్రతిష్ఠజోలిఁబోక-తత్కర్జంబులఁదీర్ప నిశ్చయించి-తమకిట్టుబాటున కిరుసుడంగులఁ గార్యసా[illegible]న్ బ్రదర్శించు మేస్త్రిల నియమించి-వలయుసామగ్రి య[illegible]బాటులోనుండునట్లు కట్టుదిట్టంబుల నెరపుచున్నంత-గౌతమీనదీతీరంబున నెయ్యెడఁ బరికింపుఁడు జాలనిండునొకతే!-ఎచ్చోటఁజూడుఁడు. దారునిచయపరిపూర్ణజలయానంబులే!- నిముసమూగుఁడు-చక్రికిరీటౌన్నత్యంబున, గగనప్రతిరుద్ధదినేశమార్గయై-యపరంజి మైపూతన్- దళ్కునిగ్గులఁ గుమ్మరించుచు-గాలితాకున నూగాడు చిఱుగంటలసవ్వడిన్-మనల స్వాగతగీతమ్ముల నాహ్వానించుచున్న దదినూత్నధ్వజస్తంభంబుఁబోలు!-నదుండట నేమివిశేషములఁగందుమో!-ఆశ్చర్యమాశ్చర్యము!-నిన్నటి కలిగజమైన తేవనియాప్రాకారం బింతలోనింతయెత్తు పెరిగిన దీపనివాండ్రింద్రజాలికులో యనువారును-జాగ్రత్తగ సోపానముల లెక్కించుకొనుచు రం, డిది చిత్రకూటాఖ్యన్నగడు దేవస్థానకార్యాలయమనువారును-చూడుండిల్లిదే గోపురసింహద్వారము దీని నతిక్రమింప, నదో-సుదర్శనమారిన్ జారయు రామాలయము-ఆ దానిఁ జుట్టిరాఁజూపట్టు విశాలప్రదేశమున కిరుగెలంకులఁగల విలాసమంటపంబులనఁటి నెలకొన్నవి పన్నిద్రాళ్వారుల నికేతనంబులా?

సరిసరి!-ప్రదక్షిణమాచరించితి, మిఁక దేవదర్శన మొనరింతము-ఇప్పుడు మనముచేరుకొన్నది ముఖమండపము-దీనిని దాటి నంతరాళిక, మా పైన గర్భాలయమను వారును-సార్థకజన్ములమైతిమి ఆహా!-శ్రీరామచంద్రుండదే-ధృవకౌతుకోత్సవస్నపనబేరంబుల-నర్చావతారరూపుండై, యెటుల కనుపండువొనఁగూర్చుచున్నాఁడో! యని, భక్తిభావం బుట్టిపడ, సాష్టాంగదండప్రణామమాచరించి లేచి తీర్థప్రసాదంబు లందుకొనువారును-స్వామీ! అదియా పచ్చలపతకం, బదియా ముత్యాలహారంబని-వివిధాభరణక్రమంబర్చకులనడిగి తెలిసికొని-యానందపారవశ్యమున మైమఱచువారును-ఈప్రక్క రామునకుఁ బలుఁదోము ఊకొట్టు-మాచక్క సీతారాములు పవ్వళించు పర్యంకాగారమేమి వైభవము! భద్రాద్రి కలియుగవైకుంఠమాయెనే యని, హావబాష్పము లొలికించువారును-వీక్షింపుఁడా దెసఁ దిరుకంటపల్లి చేరువ నాగంతకులకు విడిది-ఈతావునఁ బుష్పోద్యానము-బళిరా! ఓనానా! రాఘవుని తేరు, గరుడవాహనము, చక్కనిపురము-రెడలెగని [illegible]మూల్యవస్తుసందర్శనమ్మున, కీరెండుకండ్లు చాలకున్నవే!-ఈమం[illegible]లాధికారి సాక్షాదవతారపూరుషుండు, ముముక్షువుగాని, సామాన్యమానవుఁడా? యని మెచ్చుకొనువారును, మొదలుగాఁగల-జనతండంబుల పొగడ్తలకలరక-గోపన్న సఫలీకృతమనోరథుండై-తత్క్రియాచరణావేశంబున-సర్కారు పైకమూలమునకు తెచ్చించిన నిజస్వాతంత్ర్యమున కరవాయిఁగొనక-ఇష్టదైవముగ్రీ హామాసించి-లెక్కకు మిక్కుటమ్మగు సమారాధనలొనరించుచుండ.

చ॥ పలుకరముల్ పదార్థములఁ బండినచేలటునిండి, కమ్మతా
వుల వెదఁజల్లు విసరులపోడిమి క్షుత్పరితాపమార్పు నె
చ్చెలిగతి భోక్త లెంచి పరిషేచనఁజేసెడివేళ, న[illegible]
గలిగెవిపత్తొకండు, పరికల్పిత దైవపరీక్షయో యనన్.

గీ॥ తోడిబుడుతలఁగూడి, యాటాడుకొనుచు
రభసవృత్తి నకట రఘురాముఁడాత్మ
కర్మవశమున నొక వేడిగంజిగుంటఁ
బడియెఁ బడుటయె తడవుగ విడిచె నుసురు.

గీ తల్లికన్నను గుర్మైనదాగుణంబు
కాని, పతిచేయుసత్కార్యహానికడలి
పొంగిపార లెడు దుఃఖ మాపుకొనిరొకట
మరుగుపఱచెను తచ్ఛ్రవమానుశీల.

చ॥ కడుకఁడి హృత్తలం బదురఁగాఁజను నూర్ధ్వపరాగమందు తా
నడఁగుచు దొడ్డుఁదీయు నసహాయవిషాదజవాశ్వ మోసరి
ల్లెడుగతిఁ దోఁచదే! నిలువరింపఁగ నోరిమిపేరివాగె యా
బిడ కరసంగతంబయి నిపీడితమైన నదేమిచిత్రమో.

గీ॥ భోక్తృభోజననాటకమ్మునకు భరత
వాక్యమనఁజెల్లి, శ్రేష్ఠసవ్యదులఁగలసి
వినఁబడెను „రామారమణగోవిందహరి'' య
టన్నగంభీరఘోష మాశాంతమగుచు.

గీ॥ ముగిసెశుభరూపకమ్మటు భోక్తలలర
సుతవియోగార్తి రామదాసునిపడంతి
నాందివాచకము విషాదనాటికకు ను
పక్రమించెను జాలు నీర్వారనిట్లు.

— ♦ సారమతి-చతురశ్రగతి ♦ —

ప॥ కనుగొనవేల? కమనీయఫాల-యనుపమశీల! వినయాలవాల ॥క॥

అ॥ ప॥ జననీజనకుల మనములురంజిల-నినుగాంచినఫలమును నిడుధీబల॥క॥

(1) కోమలగాత్ర! కువలయనేత్ర!-మామకపుత్ర! తామసజైత్ర
కామించెనేకలి? రాముఁడునరబలి-తామసమునఁదొలినీమముగాఁబలి॥క

సీ॥ బిలిబిలిపలుకు తేనెల నొలికించు వా
తెఱ క్రొవ్విరుల కుపదేష్టగాఁగ
సాత్త్వికతేజఃప్రసారసారాంచిత
నయనముల్ తబసిమున్నవలనంద

రఘురామవిగ్రహారాధనాకర కర
ద్వయి నాస్తికాళి సంభ్రమమడంప
చుఱుకుఁదనాన కేళ్ళుఱుకుపదములు మృ
గార్భకమ్ములకు నాట్యకళ నేర్ప.

గీ॥ నింద్రధనువును బోలి నీవిన్నివన్నె
లిన్ని చిన్నెలఁ జూపి, యిదేండ్లలోనె
కడుపుకొంటివె నూరేండ్లగడుపుతండ్రి!
కనెదె రెక్కలనక్కొ దిక్కులేనమమ్ము?

గీ॥ కడుపుచిచ్చిడిపోతివే కన్నకొడుక
పలుకవేమని గుండెలు బాదుకొనుచు
గోడుగోడున నేడ్చు నాకోమలిఁగని
పలికె నూరటఁగూర్చు గోపన్న యిట్లు.

మ॥ విలపింపన్ ఫలమేమి తాల్మిఁగనఁ దన్వీ! దిక్కు శ్రీరాముఁడే
కలఁడన్నింటికి, నమ్మ మెన్నటికి, వేగన్ లెమ్మ, రారమ్మ, కో
సలకుంబోదము; వానిముందిడి సుతప్రేతమ్ము "ఏపాట్లు రా
వలె నేమా" కని మొఱ్ఱఁ బెట్టుకొనఁ జూపంబోదె మోమోటమిన్!

మంజరి—కన్నడ

అతులధైర్యమున న్నాభాగవతుం-డంగన నటులోదార్చి
మృతకళేబరము రామునిపాద-ద్వితయసన్నిధిఁ జేర్చి
తారకనామపునశ్చరణంబునఁ-దన్మయత్వముఁ గాంచి
తేరుకొనిమఱల ప్రార్థించెనిట్లు-దీనత నాదలవంచి.

కదనకుతూహలం—చతురశ్రగతి

ప॥ చలమేలఁజేసేవయ్యా రామ!-సాకేతధామ సత్సార్వభౌమ ॥చ॥
అ॥ప॥ కులదీపకుండగు నొక్క-సుతుఁ-బాలియింపన్యాయమా? [illegible] ॥చ

(1) నినునమ్మికొల్చినదానికీ-యనుభవమ్మేఫలమౌనా! జ్ఞానాధీన!
దనుజారి! నీసేవను వీనినిల్పు-కొనవేమి? దీవెననోమి, సామీ! ॥చ॥

శా॥ మాయాతీతుఁడ వీ, వసాధ్యమెదిరామా! నీకు? మున్నొక్కచోఁ
బ్రాయంపుంబుడుతం డయోధ్యవిగతప్రాణుండుగాఁగుయ్యొమొ
ఱ్ఱో, యంచుఁ విలపించు తజ్జనకుఁడెంతో మోదముంజెంద నాఁ
డాయుర్దానమొసంగి ప్రోచితివి కాదా! వానిధర్మార్థిపై.

గీ॥ అద్దికల్పితగాథయో!, అసలునిజమొ!
నిర్ణయింపఁగఁజాల; దానినిపుడీవు
సత్యమని ఋజువుసేయఁగా శక్తియున్న
నేదిచూతము బ్రదికించు మీకుమారు.

కం॥ అనివేడుట తడవుగ రా
మునిమహిమం బేమొ నిదురఁబోయి మెలకువన్
గనురీతి లేచెగోపన
తనయుఁడు చూపఱకు నద్భుతంబుఘటిల్లన్

గీ॥ గురుదశతొలంగెనిఁక శనైశ్చరుఁడు తనత
డాకఁజూపింపఁదొడఁగె ననేకగతుల
రామదాసునకున్ మేనమామలిట్లు
వ్రాసిరొకజాబు తిరుగజవాబుఁగోరి.

—♦ కన్నడదర్బారు-త్రిశ్రజాతిత్రిపుట ♦—

ప॥ వింటివా? నీభావిసౌఖ్యము-విషయమించుకయోచించుచుంటివ ॥విం॥
అ॥ప॥ బంటుతనమున నైజామ్ పైకముఁ-బంపఁబోవిదిన్యాయమంటివ? ॥విం
మి॥ తొంటినీమగౌరవమునిల్పు-కొంట కిపుడైన వేగిరపడు
తంటాల్వచ్చులేకున్న నినుఁ-దానీషా యుపేక్షాదృష్టివిడఁడు ॥విం॥
(1) ఎన్ని పాకులఁబన్ని చెప్పుచు-నున్న తేఁడొకకన్న నీపయి
మాన్నెయుంచుట దానఫలితం-బున్న దిన్నాళు తోఁచకున్నవి

క్రన్నన నేమిలో నొక్కొక పత్రము-కన్న గడువు లేదు సరుకొనఁ
జెన్న మొత్తమెంతో? యాబదిలక్షలన్న, మాకుజవాబు జరూరిగోపన్న ||వి||

గీ|| పిడుగుమొత్తమ్ములనఁగఁ దోఁచెడు విశేష
ములకుఁ దావగు నాకమ్ముఁ గలయఁ జూచి
తెలుపుఁ బొందక గుండె నిబ్బరముతోడ
వ్రాసెఁ బ్రత్యుత్తరము రామదాసుఁ డిట్లు

సీ|| గుర్తింగనైన మిగుల్పఁగ లేను నే
నాబదిలక్షల నైకమందు నిజము
హిందువులైన తానిది మెచ్చకుందురా?
మన రామచంద్రుని మనసుఁ గోరి
గుళ్ళుగోపురములు, గురుతరమండప
ప్రాకారములు వస్తువాహనమ్ము
లేర్పాటుచేయ వ్యయించితినది, యింక
కలుఁగఁబోదు మదీయ ఖర్చుపత్రమందు.

గీ|| నమ్మకుండిరో లేదో మీర లింతకునువచ్చి
చూడవలెఁగాని నేఁ జెప్పఁ బాడిగాదు
నేఁడు భద్రాచలంబు సందేహమేమి?
కలియుగ వైకుంఠమే యన్నఁ గలయుఁ గాదె?

మ|| ఒకరూకెట్టులో వీలుచేసుకొనిరం, డున్నంతకున్ దీరబో
విఁక కార్యంబులు; దానికేమిసరి, తామే తెంచుచో తేనిద
ప్పకఁ దోడ్తెత్తురు కాదె యియ్యెడకు నేఁ బ్రార్థించినానంచు వా
రికి ముఖ్యంబుగఁ జెప్పి నాకు మఱి మీరే పెద్దలన్నింటికిన్.

అనుచు లేఖను ముగియించి యంపదానిఁ
జదివి మంత్రులు సంభ్రమాశ్చర్యచకితు
లగుచుఁ దెలిపిరి, తమకు వేఱుగతి లేమి
కలతెఱఁగు ఱేనితోడ నూర్పులనిగిడ్చి.

—♦ మంజరి-అఠాణా ♦—

అవ్వార్తఁగినిసి నవాబు తనసా-మ్యాకృతిఁదృటిలో మార్చి
దివ్యతోమిడుతకాటలా? అరే-దివానా! యనుచునార్చి
,,రామాదాసు నిటకీడ్చితెండు హా-ర్కారులార! మీరేఁగి
తామసమున నెటులున్న వానినటు-తన్ని రాఁడొ పడలాగి
పొం'' డనుచుమోము కెంపుగదుర బొమ-ముడిపాటునముదలిడఁగ
గండు మిగిలి వారటఁజేరుచు నా-గ్రహావాజులపై వడిగ.

శా॥ పోఁగాలం బదియేమొ! తద్భటులు తప్పొప్పెయోజింప, క
ట్లాగారంబును జుట్టుముట్టుచు, నిజామాజ్ఞన్వినంబల్కి ,,రే
బేగీఆవరె! బొమ్మ్ర'' నంచు మిగులన్ బీడించుచో రామదా
సాగుండొక్క-క్షణంబు నాకు గడువీయఁ జెల్లునం చత్తరిఁ.

గీ॥ విచ్చుకత్తులఁ బహారాలనిచ్చి భటులు
తన్ను వెన్నంటిరా, రామసన్నిధాన
మునకుఁజని వానియడుఁగుదమ్మ్రలకుఁ దనివి
సనగ మ్రొక్కుచు వేడె నంజలిఘటించి.

—♦ కామవర్ధని-చతురశ్రగతి ♦—

స॥ నీమహిమ బ్రహ్మాదులున్ దెలియ-నేర,రే నెంతవాఁడరా రామ ॥నీ॥
అ॥ప॥ కోమలాంగ! త్వత్సంకల్ప మేది-యో మేలుకొ అకె కాదె గుణధామ॥నీ
(1) దయయుంచుము పోయిపత్తుఁద్వరని-దర్శనభాగ్యము మరలఁగలిగించు
భయమేటికి? నీవండనిల్చి కా-పాడుచుండ నన్నెవఁడు వెఱపించు॥నీ
(2) పాలముంచు, నీటముంచు,-నేనీ-పాలఁబడితిఁగద జానకీరమణ!
కేలుమోడ్చి పరుల వేడఁజాలి నా-కీర్త్యపకీర్తులు నీవె భవతరణ! ॥నీ॥

ష॥ కష్టమేయనుము రాఘవ! తప్పదింక నీ
వటనిట మాసేవ మరయుమయ్య

మత్సి, శెట్టిబాగులమనిషి యిల్లా, లింట
నాడతోడుగ నుండుమమ్మ సీత!
తరిఫీదుచేయు మెంతయు రామభక్తి, మా
చిన్నిబిడ్డను హనుమన్న! నీవు
ఆలయంబున లక్ష్మణా! లోటుపాట్లేమి
రానీకఁ జూచు భారంబునీది.

గీ॥ మగిడివత్తునో, లేదొ, యేపగిది తోఁడు
దండనవిధించునో తోఁచకుండెఁగాని
యేదియెట్లైన, మాకాప్తహితులు మీరె
సెలవునయ సేయుఁడింక నిశ్చింతఁబోదు.

—♦ ద్విపద ♦—

అనివేడునంతలో-నా అటవచ్చి
కనులనీర్వదగాఁ-గని శోకమెచ్చి

—♦ పున్నాగతోడి-మిశ్రగతి ♦—

ప॥ జీవితేశ! సైచుటెట్లు? దైవ-మీవిధిఁగూర్చనిక్కట్లు

అ॥ ప॥ రావణారిపదరాజీవసేవనిన్-గావఁజాలదేమికర్మమో నా సామి॥జీ

మి॥ తావకీనవియోగజలధిఁ-ద్రోవఁగన కల్లాడుమని విధి
భావించి నాముఖమునన్ మ్రూఁడు-పంక్తులన్ లిఖియించెనా నేఁడు॥జీ

(1) ఎట్టియిడుమలఁబెట్టనుండెనో, తానిపా-కెంతక్రోధము మదినించెనో
కట్టా కనికరమింతచూపునా? నాకుఁ-గ అపరితాపముఁ బాపునా?
పట్టుదల తనకేమో? కాకీ-పైకమగునొకో పెద్దబాకీ
రట్టురవ్వలకొఅకె గాని-పొట్టకని తిట్టిమా పోని॥జీ॥

చ॥ అనిదురపిల్లు నాలిఁగని ఆంగన! చూడు నదీప్రవాహమం
దునఁబడిపోవు కట్టియలతో సరిపోల్పఁగవచ్చుకాదె? యీ
మనుగడజీవసంతతిః రమాపతి సత్కృపఁబూని కర్మమ్ములన్
మనలనుగల్పనేమొ! ధృతిమాలకు మీగతి శేలవైకడన్.

గీ॥ కలికి! నేనెట్టులకట, రాఘవవియోగ
కష్టమిప్పుడు సహియింపఁగలిగినానొ
అటులె నాతోడియెడఁబాటు నెటులొ సైచి
యుండవలె నీవు, దారిమఱొండులేదు.

చ॥ మధుకరవృత్తితో మనుఁడు: మానిని! నీవును బిడ్డఁడిప్పుడే
విధమునసైన లోటుకనిపింపదు. గ్రామముచాలమంచి, దిం
దధమము రెండుపొట్టలకు నన్నము పుట్టకపోదు, రామస
త్కథనిరతంబుఁబాడుకొని కాలము పోయిగ వెళ్ళబుచ్చుఁడీ.

చ॥ ఇఁకపయి ఖర్చుమాట వచియింపఁగ నేటికి? మేనువంచి, తీ
రికగలవేళ చేతనగురీతినిఁ దీయుమునూలుఁ; దాని బా
లకుఁడెటొయమ్మి తెచ్చును వెలన్; నిరుపేదలగోడునార్చి తీ
ర్చుకొలఁకు కల్పవృక్షమనుచు- మరుపెద్దలు రాట్న దేవతన్.

— ♦ కాంభోజి-రూపకము ♦ —

ప॥ చేరరమ్మి రఘురామా-శ్లేషణసౌఖ్యమునిమ్మా ॥చే॥

అ॥ ప॥ కూరిమి నినుఁగన్న జనకు-కొలఁకు మదిని బెంగటిలకు ॥చే॥

(1) అవినీతులఁగూడి చెడకు-మఘకూపములోనఁ బడకు
భవహరమగునీకు రామ-పాదార్చన మఱవఁబోకు ॥చే॥

సీ॥ హరి, విశ్వమయుఁడని నిరతముతండ్రితో
వాదించిగెలుచు ప్రహ్లాదుచరిత
ఆహారమాఘటిత లింగార్చనావిధి మిత్తి
వాతఁదప్పు మృకండసూతిచరిత
దృఢతరసత్తపోదీక్ష సాక్షాద్రమా
ధవుని దర్శించిన ధ్రువునిచరిత.
కొంజన్మవిడి నటరాజదేవుని సైక్య
మందవేర్చిన నందనారుచరిత.

గీ॥ పెక్కుమారులువింటివో బిడ్డ! వారు
బాలభక్తులు, తద్భక్తిభావమీవు
కైవసమొనర్చుకొనువాంఛఁగలిగి మెలఁగ
నిన్నుదీవింతు నెచ్చటనున్నసరియె.

— మంజరి-భైరవి —

అనుచు సతీసుతులకుహితముఁబల్కి-హర్కారుల వెనువెంట
జనుచుండ జనులవ్యాత్తేత్రంబులఁ-గొనునకొనియె జాలిపంట
పుట్టెకొకబుద్ధిగా ననుకొనిరిటు-పురప్రజలు గుమిఁగూడి
పెట్టెముట్టెకూఁతలతో వెంబఱవిత్తులంచు శివమాడి.

గీ॥ మనుజుఁడైపుట్టినందు కీమాత్రమైన
స్వేచ్ఛలేదొకో? గోపన్న చేసినపని
స్వార్థమాసించికాదు; నవాబధర్మ
పరుఁడు నిశ్చయమని యతివాదులనిరి.

గీ॥ ధర్మకార్యమెకాని, యింతకునిజాము
సెలవులేకయె సొమ్ము వెచ్చించె రామ
దాసుఁడది గొప్పతప్పుకాదా? యిఁకాన
వా బనుగ్రహమని మితవాదులనిరి.

గీ॥ రామదాసునితప్పున, రానవాబు
దూరదృష్టినిపీడి దుర్మదుకుఁజూపఁ
దగదన రదేమొ! మౌనముద్రనుధరించి
చూతురు తటస్థులచలవిఖ్యాతిఁదనరి.

— వెంబఱవిత్తులు. —

ఉ॥ గుళ్ళవష! గోపురంబులవష! గుడ్డవష! కూసవష! అబ్బా! ,,అత్తసొ
మ్మల్లుఁడు ధారవోసెనవష! అందరుభక్తులె! మోసమెన్న దుర్
వెల్లడికాకపోమనుఁడి, వెన్కనె మేమనుకొంటి, మేదియో
అల్లరివచ్చుఁదప్పదని; ఆటు ,ల' కారములన్న! మాటలా!

మంజరి-కన్నడ

కాలినడకభయదారణ్యములటు-కడచిపదునైదునాళ్ళు
గోలుకొండ గోపన్న చేరెకడ-కుఁ నొవ్వఁగఁదనకీళ్ళు
భటులాతని నిర్దయఁదోఁసి తెచ్చి-ప్రభునికట్టెదుటనిలుప
గటములదరఁగని తానీషాయిటు-గర్జించె వెఱపుఁగొలుప

అఠాణా-రూపకము

ప॥ ఏరయింతదుర్బుద్ధి య-దేలపుట్టెనీకు? తులువ! ॥ఏ॥
అ॥ ప॥ ధీరత మము మోసగించు-తెలివి కబ్బఁగలదు విలువ ॥ఏ॥
చ॥ కారుణ్యముమీర గుడ్డి-గవ్వకైనమారని నిను
జేరఁదీయఁబరమార్గం-బీరీతిని మాకుదక్క ॥నే॥
(1) ఆఱులక్షలపైకము నీ-యబ్బసొమ్ములైయని తింటివ?
వోరుచచ్చి తానీషా-యూరకుండుననుకొంటివ? ॥యే॥
ఆరాలన్నియుఁ దీసి-తీరెద, బందోబస్తు
జారీచేయింతుహుకుము-జప్తుగునీయావదాస్తి ॥యే॥

ఉ॥ ముచ్చఁదనంబుకొన్నడమి మోసముఁజెందితి, నాఁడు నీదు ని
పచ్చరమార్పజాలిఁగొని; బాపఁడ! వింటివె? పేనుపెత్తనం
బిచ్చిన నేను మెచ్చేసెనట! యింతకు నీతలవ్రాత తప్పునే?
రచ్చకునీడ్వఁగాఁబడి, పరాభవమందుచునుంటి వీక్రియన్.

ఉ॥ బొక్కసమా లలక్షలకు బొత్తియపెట్టిన సాహసంబు, నీ
కెక్కడనుండివచ్చె? సరి, యీపయి నీపడుపాట్లుచూడు మా
కక్కలునక్కలైనఁ గడకుఁ బడఁబోవిది నిక్కమౌర! యో
తెక్కలికాఁడ! నేఁజెఱవిధించెద నీమనియుండు నంతకున్.
కం॥ అని క్రోధమ్మెనవార్చెడు
తన తానికి వ్రొక్కి, రామదాసుఁడు మిగులన్
వినయమ్ముగదుర, నిటు భీ
తినిఁబొందక, తెగువఁబూని తెలియఁగఁబలికెన్.

భక్త రామదాసు.

—♦ తోడి-ఖండగతి ♦—

ప॥ మనవిఁజేకొను ఱేఁడ-కినియక్షము నీవాఁడ ॥మ॥

అ॥ ప॥ ధనము నాదనఁబోను-దాపరీఁడను గాను ॥మ॥

మి॥ మును సిరిమాటఁగట్టు-కొనిచనిరె యేరైన?
నినుబోఁటికి నాబో-ధనమొకో? మనీషివికాన ॥మ॥

(1) ఆటులక్షులవరా-లప్పుతీర్చెడిదొరా
శ్రీరాముఁడే కాని-నేరనే భూజాని ॥మ॥
పారమార్థికంబును-గోరి చేసినపనికి
కారాగారము నేఁ-జేరఁదగిన యునికి ॥మ॥

ఉ॥ మీకును నాకు, నమ్మఁదగుమిత్త్రుఁడు, రాముని బాగుఁగోరి యీ
పైకము వెచ్చపెట్టితి, నవాబుల యేల్బడిఁజిక్కి, బీదవాఁ
డైకను పట్టె దేవుఁడొకడక్కట చిన్నతనంబుకాదె? మీ
రేకద దీనసత్ఫలిత మింతకు నాపయి నింద యేటికిన్.

ఉ॥ ఓకమనీయవిగ్రహా! మదార్జితపుణ్యఫలంబుఁజేసియే
నాకిటు సావకాశము ఘనంబయె రామునిసంస్మరింప; ము
క్కాకలుతీరి గర్భనరకంబను బందిగమందు నిప్పుడీ
చీకటికొట్టుకై వెఱపుఁజెందెద నే? కడుచోద్యమయ్యెడిన్

శా॥ ఈరీతిన్ వెలపింపఁబోలునొకో? మాహిందూసమాజంబుచే
నారాధింపఁబడున్ సతంబతుల భక్త్యాధీనమైయొద్దె? ఆ
కారాగారము, కాదు, కృష్ణజననాగారంబుదారుండనై
చేరంబంచెద నేను ధన్యుఁడ నవాబ్జీ! నిన్నుఁగీర్తించెదన్

గీ॥ దాశరథి దివ్యపాదపద్మంబులాన
కల్లకాదొక పూచికపుల్ల విలువఁ
జేయఁగల ఆసియైన నార్జింపలేదు
కాపురంబద్దెయింట నిక్కముగ మ

గీ॥ కలుగునిల్లాలిమెడను మాంగళ్యమొకటి
ఆర్ష సంతతిశుద్ధి పూజ్యంబు, దాని
జోలిపోకుఁడు మీకిదె కేలుమోడ్తు
జప్తుకింకేమికలదు? నిజామువర్య!

ఉ॥ మానవనాథ! యిట్టులనుమానమునీమది నుద్భవించి, యు
గ్రానలతైక్ష్ణ్యమూనె; నుడు కారని త్వమ్రిధిల్ప్రవాహమం
దే, నడియాసఁగూలి నశియించెద, రాముఁడుమిన్నకున్న; పు
ణ్యానికిఁబోవ పాపమెదురైనది; యేమనవచ్చు దుర్విధిన్.

గీ॥ కలయర్థాగము దాచక తెలిపెనట్లు
కాని, కఠినాజ్ఞ నేఁడనుకంపవీడి
చెఱనుదోయింపఁ, దనకు శ్రీవరుఁడెదిక్క
టంచు రాఘవునిట్లు ప్రార్థించె నతఁడు.

—♦ సింహేంద్రమధ్యమ-రూపకము ♦—

ప॥ నమస్కారమిదోనయ్య-ననుఁబ్రోవుమ రామయ్య ॥న॥

అ॥ ప॥ శ్రమఁబెట్టఁగనేల? భక్త-చయమనోఽనుకూలశీల ॥న॥

మి॥ పామరమతి నతులపాప-బద్ధుఁడ రవివంశదీప!
కామితమందారా! నను-గన్న మనసుకరగదేర? ॥న॥

(1) అవధరించు నావిన్నప-మజ్ఞానముఁబోనడుంచు
భవబంధము లెల్లఁద్రెంచు-పాతకముల ష్నించు ॥న॥
శివకేశవతత్వనామ!-సీతాహృదయాభిరామ
ధవళయశోనిధి! దీక్షిత-దాసపాల! సుగుణజలధి ॥న॥

గీ॥ అటుల శ్రీరామదివ్యనామామృతంబు
శ్రోత లమరత్వసిద్ధి సంస్తుతి గడింప
భ్రమ్మరించుచుఁజేరె బందిగ, మది భువి
జముని వీటికిఁబ్రాంతినిధ్యమువహించు.

సీ॥ దుస్సహాజారత్వదోష నివారణో
త్సాహులై భార్యలఁజంపువారు
ఇనుపపెట్టెలఁజిక్కుకొని మూల్గు సిరిచెఱ
విడిపించుచోఁ బట్టుపడినవారు
తతవిప్లవప్రతిష్ఠిత రాజవిద్రోహ
చింతఁ బ్రచారముల్ సేయువారు
కనుఁబ్రామి మూఁడుముక్కలయాటఁ బెరుపరి
చేతి కీలమువదల్చు జాతివారు.

గీ॥ మత్తుఁగొనఁద్రావి, యాంగ్రవాఙ్మయసముద్ధ
రణపు బూతునిఘంటువుల్ వ్రాయువారు
తదితర ఘోరపతితసంతతులఁ గలిగి
కరలు నాబందిఖాన క్రిక్కిరిసియుండె.

గీ॥ అందుఁగన్గొను మతఁడె గోపన్నమంత్రి
లేఖినీ! వానిప్రతిమఁ జిత్రింపఁగలవ?
పదములఁ గూర్చి యిటు మషీపంకనైల్య
మడఁ[illegible]నక్కట కన్నీరువిడుతువేల?

సీ॥ లలితోర్ధ్వపుండ్రధారణఁజేసి కలకల
లాడుమోమదియెంతో వాడువాఱె
పంచపింజలువోసి బట్టఁగట్టెడితీరు
మట్టులాగునఁజిక్కి మాయమయ్యె
ఉత్తరీయమ్ము యజ్ఞోపవీతమురీతి
వైచు నేర్పుపుడు జుబ్బానడంగె
నిగళశృంఖలబంధనియతిఁ గాళ్సేతుల
కడబాటులేని పొత్తుదరఁగె.

గీ॥ చోడియంబలి యొకదొక్కశుద్ధిఁజేసె
కటకటా నేల యతనికాస్తరణమయ్యె
వక్రగామినియగు కాలచక్రమహిమ
పరమభక్తున కింతటి పాట్లువచ్చె.

శా॥ ఖైదీలందఱఁగూడఁగట్టుకొని భక్తశ్రేష్ఠుఁడా రామదా
సాదిత్యాన్వయమౌళి తారకమునందా సక్తిఁగల్గించి, త
త్పాదాంభోజము వారిహృత్సరసి నిల్పన్ జాలుటన్, మోక్షవి
ద్యాదానంబు సపాత్రవుఁయ్యెనని బ్రహ్మానందముంబొందుచున్.

గీ॥ తన్ను గురుభావమునఁగొల్చుచున్న వారి
చిత్తపరివర్తనకు సంతసించి, రామ
దాసు తద్బంధితులఁగూడి దశరథాత్మ
జాత్మజుఁగీర్తించెఁ జెఱసాల సందడింప.

—♦ ధన్యాసి-చతురశ్రగతి ♦—

ప॥ పరాకుసేయక మమ్మేలుకోర-పరమపురుష! శ్రీరఘువీరా! ॥ప॥

అ॥ ప॥ చరాచరాత్మకప్రకృతిసంచార!-సాధుజనావన! నగధీరా! ॥ప॥

(1) మాయామానుషరూప! ధృతచాప!-మారమణా! రవికులదీపా!
ధీయుత! మృదుసల్లాప! హతపాప!-ధిక్కృతరిపుకదనాటోపా! ॥ప॥

(2) తారకనామ? మేఘశ్యామా!-కైవల్యలామా! శ్రీరామా!
కారుణామృతకలిత సత్ప్రేమ-సూరిహృద్ధామ! సుగుణోద్దామా! ॥ప॥

గీ॥ రాజసేవకు లత్తఱి 'రామ' యన్న
బూతుగాఁదోఁచుచుంటఁ గ్రోధాతిరేక
మట్టివడ నొంటరిగఁజేయు సూహ, వేఱు
కొట్టమునఁబెట్ట, గోపన్న బిట్టువగచి.

చ॥ వలువురుఁగూడి నీదు భజనంబొనరింపఁగఁజూచి యోర్వలే
చిలిపితనంబు రాజభటు చిత్తములందెటు పుట్టె? నీవయిం
ములకయి ప్రోత్సహించితివ! దోసము; స్వార్థపరత్వమన్న భ
క్తులు సహింయింపఁబోరుసుమి! కోపమె? నేనిటులాడ రాఘవా.

గీ॥ కాంచుమెచ్చేస్వరంబున గంతమెత్తి
నిన్నుఁగీర్తింతు; నాపాట నీరవంబు

గాక, తెన్నడ్డుకొను నెనుగాలినైనఁ
జీల్చుకొనిపోయి, మిత్రుల చెవులఁబడును.

చ॥ అనియెలుఁగెత్తి పాడ, భటులాగ్రహ మెచ్చి, బిరాన రామదా
సు నివలకీడ్చి తెచ్చిరటు చూడుఁడు, రాక్షసకృత్య మక్కటా
కనులనుగ్రమ్మెచున్న. దధికారమదంబొకో? చబుక్కుదెబ్బలకుఁ
తని సహించుఁబాప మతఁ డల్లదె! రాముని కేడు దీనతన్,

ముఖారి-చతురశ్రగతి

ప॥ కన్నతండ్రి! నన్నిపుడు వీరెట్లు-గాసిఁ బెట్టుచున్నారో కనిపట్టు

అ॥ ప॥ నిన్నుగానట్టులూరకొనకురా-నిరవధిసుఖదాయక! యడ్డుపడరా॥

(1) మకరి నిగ్రహించి కరినిఁగాచినాఁడను-మాటబూటకం బనిపించుకొనకు
సికపూపువాడకుండ ప్రహ్లాదు-చేటుఁదీర్చినాఁడను బిరుదువిడకు॥

(2) కనుము నావీపుపెట్లి రక్తమెటు-కాల్వఁగట్టెనో నీవొక్కమారు!
వినుము నా మొఱ; నీసాధుహస్తమున మేనునిమర నాబాధతీరుఁ॥

సీ॥ ఒకయింటివానిఁజేయును నిన్ను నెడియూహ
కాకకుజన్మంబుఁ గాచినావ?
'అడుగొంతుకహాయి' యని యొయాపెనుతి కొస
వడి, యహల్యాశాపముడిపినావ?
అడుగఁడు రేవుకేవని గుహునకుఁ దర
జోపాయ మాక్రియఁజూపినావ?
కడుపుకక్కుర్తి నక్కుట యెంగిలిడ దిని
మెచ్చి శబరికి మోక్షమిచ్చినావ?

అంతమాత్రము నెనరు న్యాయంబులేద?
కుడిచికూర్చుండలేక నా? యిడుముఁ దెచ్చు
కొంటినో రామచంద్ర! నాకంటిదీను
నిట్లుపేక్షించి-శీతకన్నిడుట తగునె?

గీ॥ ద్రౌణిబాణానలజ్వాలఁ దాఁకనీక
చక్రమడ్డిడి శ్రీరామచంద్ర! తొల్లి
ఉత్తరాగర్భరక్షణోద్యోగసరణి
నభయమిచ్చినమాట సత్యంబు కాద?

మ॥ స్మృతియున్నంతకునట్లు భద్రనగవాసీ! పాహిమాం! పాహిమాం!
గతినీవే"యనియేడ్చి, మూర్ఛఁబడె, హాకొల్పె మైకముం బొందురా
జతిరస్కారము వాతఁజిక్కి యటు దాసశ్రేష్ఠుఁడవ్వాని కే
మతిమంతుం డపుడూతయైనిలుచు? కర్మంబు దాట శక్యంబొకో?

చ॥ కలకుఁదనంబుతో భటనికాయము వానిని జాతినేలపై
బరబరలాగుచున్ మగుడ బందిగమందునఁ బారవైచి, రే
దొరతనమైన మన్నఁగలదో యిటుచేసిన! రామదాసు క్రి
మ్మఱ స్మృతిరా రఘూత్తముని మానక బాడఁదొడంగెనీవిధిన్.

—♦ సారమతి-మిశ్రగతి ♦—

ప॥ శ్రీరామా రామా సం-శ్రితసాపారిజాతమా ॥శ్రీ॥

అ॥ ప॥ చేరిమాటలాడ-వేరా? దాసునితోడ ॥శ్రీ॥

చ॥ కోరినావా రిత్తసంపద-కారుణ్యాలవాల! తావకపద
సారసద్వయి వినా, భవసం-సారతారణకు భక్తావన ॥శ్రీ॥

(1) మారాకతాకరా!-మంజుల వాక్పూర!
పారావారగభీరా!-పలుకే బంగారా? ॥శ్రీ॥
క్రూరకర్ముఁడననియ చేర-కుంటివో రవికులోద్ధార
తారతమ్యమ్మిటులఁజూపఁగఁ-దగున? నాపైనేటికిర పగ ॥శ్రీ॥

మ॥ వసుఁగావన్ దలకొందువేని, వినుమన్నా! నీదుసత్కీర్తి జా
టదె? వేనోళ్ళ దిగంతరంబుల, నిరటంకంబుగా భక్తర
క్షణ మారామునిసాటిదైవతముఁ డొక్కండైన లేఁడంచు నీ
వనుమానింపకు, మాటఁదప్పుదువె? దేవా! రామచంద్రప్రభూ.

కం॥ అటు రామునివేడుచు సం
కటములఁబడుచుండె, బందిఖానా, నతఁడు
దృఢభక్తిఁజేయు కృషులం
దెటులైనను మోక్షమార్గమే చింతించున్.

సీ॥ రామునినామాక్షరంబు లెల్లెక్కింపు
నేర్పుఁజూపినవచ్చు నేతలోన
ఏకాలమునలయ నీసమ్మెటన్వేయ
పాటమఁగియు నినుముపదును సెడక
సారతో నేలఁద్రవ్వఁగ నెంతలోతునఁ
దారక రత్నంబు దారసిల్లు
పనితనంబెట్టులేర్పడ, జానకీపతి
దివ్యవిగ్రహముఁ జిత్రింప నేర్తు

గీ॥ ననుచు గోపన్న కర్మాలయమున, నివలఁ
జింతను మునుంగుఁ దాఁ బనిసేయువేళ
గాని, యమకింకర ప్రతిమానులైన
భటుల యత్నాకులనిన నోర్వంగలేఁడు.

గీ॥ బాండినుకలోన వేసవిమండుటెండ
కదలకటు నిల్వుమని ఘటికాత్రయంబు
ప్రభుఁడు శిక్షనువిధియింప బాధపడుచు
దాశరధినెంచి యిటురామదాసుఁడనియె.

—♦ ఆనందభైరవి-సంకీర్ణజాత్యేట ♦—

ప॥ నీసాటివారెవరయ్యా శ్రీరామ!
నీలనీరదశ్యామ! తారకనామ!-నిరుపమబలభీమ! ॥నీ॥

అ॥ ప॥ దాసానుదాసుఁడను కాద?-నిను నే
దయాభిక్షమడుగ, నుపేక్షఁజేసె దీ?-ధరణీపలలామ! ॥నీ॥

మి॥ ఆసమీర నీకన్న వేఱు నా-
కాప్తులెవ్వరున్ లేరనినమ్మికొంటి నిటు

మోసమొదవ నగ్గాసిఁబెట్టి వి-శ్వాసమెడ నెడప
వలదని కడు వేడుచుంటి-భాసురాంగ! మునిహృదబ్జభృంగ ||నీ||

చ|| ఎవని కులంబునందు జనియించితి, వాయసహాయశూరుఁడీ
పకలు నిజప్రతాపమొక బాపనిపై నెటు చూపుచుండె! నా
రవికిఁ నివ్వ నేర్పితివొ! రాఘవ! సకతగాఁడు నేర్చెనో!
వికటమె యుంగ; సాధుజనపీడయె మీ బిరుదంబ, తెల్పుమా!

గీ|| గాలిలో నగ్ని ఖండముల్ గలిపి విసరు
క్షేత్రశైశాఖములఁగన్న జన్మభూమి
లయ్యెనా? తండ్రి! నీను నేత్రాంబుజములు
నన్ను నిల్వున దహియించుచున్న వకట.

సీ|| పలుగుటా నేలపైఁ బండుకొంపమటున్న
ఘాతుకముగు నల్లిపోతు బాధ
ఎలమిగోడకుఁ జేరగిలఁజూడ, పైనొవ్వఁ
గాఁగుట్టు నీమండ్రిగబ్బ బాధ
ఇటునటు తిరుగాడ నెంచఁ బద్మవ్యూహ
ముం బన్ని దోమలు ముసురు బాధ
వాయెత్తి యుబుసుపోవఁగఁ బాడుకొంటకు
బలిమినోర్మూయు సిభటుల బాధ

గీ|| అన్నియున్ బాధలేకదా! నన్నయ్యారె!
వెఱ్ఱివానిగఁజేసి, కబీరుమోస
పుచ్చిపోయెన? అసలు రాముఁడను దైవ
ముండెనా? యుండి, మొఱవినకున్నవాఁడ?

—♦ మాండు—చతురశ్రగతి ♦—

ప|| ఎందుడాగినావో శ్రీరామ! నా-కుందుఁదీర్పలేవో, గుణధామ! ||ఎం||

అ|ప|| సుందరాంగ! కలనైన నీవు నా-కందరాని ఫలమౌమవనియెఱుఁగ ||నె||

(1) కనికరింపవేల? నాపైనిటు-కినుపఁబూనమేలా? భూపాల!
చమువ్రమీర నిటవచ్చినా పాట్లు-గనుట కైన నెడ తెఱపిలేద? నీ||ఎం||

గీ॥ భాగ్యశాలివి! నినురాజభటనికాయ
మడ్డపెట్టునటన్న భయంబదేల?
తరణికులదీప! బంగరు తాళము చెవి
కడకుఁదెఱవదె? యెట్టిబీగమ్మునైన.

సీ॥ వేరెయేటికింక నా వెతఁదీర్ప నేఁడిటు
సాగిరాకున్న కౌసల్యతోడు
అభయమ్మొసంగి నన్నాదరింపవయేని
అనుజన్ముఁడైన లక్ష్మణునితోడు
అనుకంప నన్ను భద్రాద్రి నీపదసేవ
కంపింపకున్న సీతమ్మతోడు
నినుఁగన్నులారఁగన్గొనఁగోరు వాంఛను
చెల్లింపవేని వశిష్ఠుతోడు.

గీ॥ ఇన్ని యొట్టులఁబెట్టి నీకెన్న రాని
బాధ జేకూర్చి, పీడపరాధియయ్యె
నందురే కాని, తుదకు రామయ్యతండ్రి
నీయుపేక్షకు నిన్నుఁబ్రశ్నింపరెవరు.

—♦ కమాచి—చతురశ్రగతి ♦—

ప॥ కరఁగదనీమనసు, అదియింత-కఠినతకేడనుసు? రామచంద్ర ॥క॥
అ॥ప॥ పరమపురుష! యిట్లోర్తి,నన్యథా-శరణంనాస్తి'యటన్నగుణసాంద్ర
(1) నాఁడు రావణునిచెఱజానకిపడు-గోడుఁదీర్ప నీవెటుపలవించితి
నేఁడు నేనట్టిదుస్థితినినున్న-జాడనెఱిఁగి యేమనియూహించితి ॥క॥
(2) మాఱువలుక శేమన్న? యిటునాదు-నోరునొచ్చునటు నినుఁబిల్చుచున్న
సారసాక్ష! నీవుతలఁచుకొన్నఁ-దీరదె. నాయగడు లేకనుసన్నఁ ॥క॥

శా॥ నాయాంతర్యపరీక్ష కెంతయు ననంతా! అష్టకష్టాల ని
ట్లాయాసంబును బెట్టిచూచెదవు, ఛాయాచిత్రకారుండు, నా
నాయుద్ధాయము చెల్లఁజీవిని ప్రవాహక్రూరత, జిరమ్ము
దీయంబాని యుపేక్ష సేయునటు మందీభూతపాపేయ్యుఁడై

చ॥ కడచెనుద్వాదశాబ్దములకాలము; చాలదె? నీపరీక్ష కీ
గడు, వలనాఁడు జానకిని, గర్భవతిన్ జననింద సైపఁ బో
కడవినిరోసి పుత్రవతియై పదిరెండగు నేండ్లకేకదా
కడుదయఁజెట్టఁబట్టినది క్రమ్మఱ; నన్నటు లేలవా? ప్రభూ!

ఉ॥ పాయనికూర్మి నన్ను రఘువర్యుఁడు బ్రోవఁడెయంచు, సత్కృపా
తోయధి! మెండినమ్మికముతో మనియుంటిని గాని యిన్ని నా
ళ్లీయెడ; లేద, యీసరికి నెచ్చటనుందునో! స్వామి! నాయభి
ప్రాయము మార్చుకొమ్మనెదవా? యిటులేటికి నాన్చి చంపుటల్.

ఉ॥ నీకథలో విశేషముల నేకము, లప్పటికప్డు మెచ్చిన
శ్లోకముపట్టుకీవిని, బళే! చతురత్వముఁ జూపి, మాదృశుల్
వాకొనఁజాలనట్టి, రసవత్కవితామృతముల్కఁబోసె, వా
ల్మీకికి లంచమిచ్చితివ? 'మేలుబళా' యన నిన్ను రాఘవా.

—♦ కాఫీ-ఖండగతి ♦—

ప॥ క్షమియింపుమా రామ-చంద్ర! పామరుఁడేను ॥క్ష॥

అ॥ ప॥ విమలమతి! నిన్నింక-విసిగింపఁగాఁబోను ॥క్ష॥

(1) నాకర్మమంచిదై-నఁగోరి నన్నీవు
పాకరక్షింప నీ-సరికె తలఁపకఁబోవు ॥క్ష॥

(2) బిందెబంగారమిడి-నింద సేయఁగ నేల?
సందర్భమెడసి కం-సాలిబత్తునిఁజాల ॥క్ష॥

॥ పలుక, విటరావు, నన్నుఁగాపాడఁబోవు
పూర్వకర్మఫలంబుతప్పనోకొ? యెరి
కైనఁ దా మనుభవింపక; దానికేమి
ఒక్కవిషయము మనవి నేయుదును వినుము.

॥ మానవుఁడు తనదు ప్రాణావసానమందు
దేనినది వాంఛఁజేయు, నదానికొఱకుఁ
దిరుగ జన్మించునటు; అట్టిదటె నవర్థ

వసుసంతతిఁగాక, తావకపదాబ్జ
యుగళిఁజిత్తంబునిలుప నన్నో మహాత్మ!
ఆక్కటికమూనిదీవించు మధమపత్త
మింతమాత్రము సహుపాయమేనినెరపు
మేనుచేసినసేవకు ఋణపడకుము.

—♦ శ్యాహాన-రూపకం ♦—

ప॥ తల్లీ! జానకి నీకును-దయరాదా? నామీఁద ॥త॥

అ॥ ప॥ పిల్లలఁగని పెంచుదాని-యుల్లము కరుణార్ద్రముకద ॥త॥

చ॥ తొల్లి నీవుపడినపాట్ల-తో నేనిపుడొందునిడుమ
తెల్లఁబొల్చుకొన్న నీక-తెల్లముకాదే కర్తవ్యము? ॥త॥

(1) రామునకున్ గుండెలేదు-రమణీ! నీకుండకపో
దేమన! నర్ధశరీరిణి-వీవాతని కగుటయొకత
హామాటయసత్యము, కుడి-యెడమ, యెడమ కుడులైనన్
తమ హాహాచర్యమహిమ-నీమగనికిఁ గలుఁగకున్నె ॥త॥

ఉ॥ దీనదశనాట నీపతిని దిక్కుగ మ్రొక్కుగ నెంచి, కష్టసం
తానముఁదీర్చిపోవుమని తల్లిరో! వేయివిధాల నేడ్చితిన్
గాని, రవంతయేని కొనికారముఁజూపఁడు వాఁడు; చెప్పవో
జానకి! రామచంద్రుఁడు ప్రశాంతిగనుండెడివేళఁజూచి నీ
వైనను, నాడుదానిహృదయంబతికోమలమంట వింటిఁగా
దేని, హతాశ నీచెఱఁగ్రుళించి నశించెద నేమిసేయుదున్.

| పాతకిరావణాసురుని బాధసహింపఁగనోడి ఖేచర
వ్రాతము మొఱపెట్టుకొనరాఁ బతినిద్రమునింగియుండ, నీ
వాతతి వారికష్టమునివారణనేఁ జెఱఁజిక్కియేనియున్
జేతునటంచు, ధైర్యమును జెప్పిననాటి కృపారసోక్తి యా
సీతమతల్లి నామనవి సేతకుఁగారణమయ్యె నమ్మ్రమీ.

గీ॥ ఔను, మాయమ్మ సీత! మీయాలుమగలు
చదువుకొన్నార లోకపాఠశాలలోన
చాల తెలిసె; చిన్న యింటివాసాల లెక్క—
పెట్టు మీబుద్ధి; నాయుసుర్గట్టుకొనుఁడు.

గీ॥ బందిఖానానుజిక్కి—చావమను బ్రహ్మ
వ్రాత కేడ్వను; జానకీరాములొక్క—
భక్తునిడుమలఁదీర్పఁ బాల్పడక పోయి
రనెడి మీభావినిందకే నడలువాఁడ.

గీ॥ అగతిని రామచంద్రవియోగతప్తుఁ
డగుచు గోపన్న యున్మాదమతిశయిల్ల
బందిగమ్మునఁ జిత్తవిభ్రమముఁజెంది
పలుతెఱంగుల నొకనాఁడు కలవరించె.

—♦ అఠాణా—ఖండగతి ♦—

ప॥ నాకనులఁగట్టివ—ట్లే కానఁబడెడు నీ
యాకారమదిగో! రా—మా? నిన్ను విడువఁబోను—నీవాఁడను నేను ॥నా॥

అ॥ ప॥ పోకుపోకింకెట్లు—పోనేర్తు వొకద్వారమేక[illegible]దీనే
నీకడ్డునిలకుందున?—ఈతరుణము వృథాచెడఁగొట్టుకొందున? ॥నా॥

(1) ఒకటనీచేయి, యిం—కొకట నీవ్రాయి, వే
ఱొకట నింకొకటియై—రకరకంబులఁదోతువా?—ననుమాయఁ జేతువ?
ఔరా! నీవింద్రజా—లికుఁడవంచెఱుఁగ, మా
మకరక్షణోద్యోగ్య—మిఁక నైనవహియింతువా?—నామొఱ నాలింతువ? ॥నా

సీ॥ ఔనది నీమందహాసమా? ఒకచిన్న
వాతాయనమునుండి వచ్చు వెలుఁగు
నీదక్షిణాకరంబు కాదెయద్ది? కవాట
మునఁ జెక్కు—చెదరని యినుపకమ్మి
అది నీమైకాంతియా! రవి వెలుపున
నెటుదాగు కటికిచీకటులగుంపు

స్వామి! నీప్రభులకక్షమయ్యద్ది? నీగుండె
జాతికిఁజెందిన జాత్రగోడ.

గీ॥ పట్టివిభ్రాంతికాని, నాయట్టిభాగ్య
హీనుఁడెవ్వఁడు! మానులకైనఁజిక్కఁ
బోని నీవెడ! నావెఱ్ఱి మానలేక
నిన్నుతలపెట్టుచుందు మన్నించురామ.

శా॥ లాఠీదెబ్బలకోర్వఁజాల నిఁక రారాతండ్రి, వేవేగఁ దో
డ్పాటుంజూపఁగ; వద్దువద్దు, విలసద్భక్తిన్ ఘటుల్ సన్మారి
ట్లాటోపంబున మ్రోఁగియుచుండిరెటో పూజ్యంబాట కీదేవ, వి
వ్యాటన్ నీదు మహోత్సవంబున కిదే భేరీసునా! రాఘవా!

గీ॥ ప్రభునియుద్దేశమేమొ, యిప్పటికిఁజెలిపె
నిట్టువిచ్ఛిన్నగతి రాఘవేంద్రుకృపను
గోరియాచించు నంజలికొఱకుఁగాదె
కేల్గవఁదగిల్చినాఁడు సంకెళ్ళనాకు.

గీ॥ కావు[illegible]లు, చిమ్మనగ్రోవులివ్వి
తనువు కాదయ్య యిదివసంతంపుబిందె
రక్తమానె వసంతము? రామ! నీకు
వాసిఁజూపదు చైత్రోత్సవంబు నేఁడు.

గీ॥ గుజగుజలివేటికో రామ! కుండపగుల
గొట్టినటుచెప్పి, మాచెప్ప వట్టిదేమొ
నామెదడుచెడిరెూ నీదు ధ్యానమునకి
ఏమతిలనీక నన్నాచు దోమలరాద! ?

ఉ॥ వెండియుబంగరమ్ము ప్రభవించెడితావది! రత్నరాసు లుం
దుండిజనింప నేర్చు, కడకొప్పఁగ దేహమింపుగా, రెూం[illegible]
నుండగు, నట్టిమృత్తిక యనూనపదార్థము; తత్ప్రాంతంబు
కుండయుమండ నీచమనుకొందువె! [illegible].

గీ॥ మానన్న నీదివ్యమూర్తి, నుత్ఫుల్లపుష్ప
సంచయముఁగూర్చి తెచ్చి, పూజించుకొంటి
నిపుడు నీభావనామూర్తి హృదయపీఠిఁ
జేర్చి, జీవసుమాల నర్చించుకొందు.

—◆ మంజరి—జింగళ ◆—

అత్తెఱంగుభక్తవ్యస్మాదంబున-నవనిసురుం డ్లాడ
పొత్తువడవచ్చె నిమరయన్నాళ్ళ-కత టినెవానితోడ
సీతాలక్ష్మణసహితుఁడై రాముఁ-డే తెంచి కలఁదోఁచి
ఆతతప్రేమ దానునకిట్లనె-నభయహస్తముఁజాచి.

—◆ శ్రీరాగము—రూపకం ◆—

ప॥ భాగవతాగ్రణి! ననునీ-పగవానిగ నెంచకుమీ
అ॥ ప॥ వేగిరపడ కర్మమనుభ-వింపక తీరునె? వినుమీ ॥భా॥
చ॥ నే గవానావాసకష్ట-నిచయంబునఁ దవిలినకథ
బాగాములు నిజకృతక-ర్మాధీనము లనుటకెకద ॥భా॥
(1) కారాగృహమున నీపడు-కడగండ్లనుగనియు నిట్టు
లూరకుంటినని కలఁగకు-మోయి! వెల్లడింతుగుట్టు ॥భా॥
నీరీతిఫలించెఁ బూర్వ-మీవు పంజరమునఁబెట్టి
కీరమ్మును బెంచు పాప-భారమ్మిటఁ బూఁచిపట్టి ॥భా॥

గీ॥ భక్తమణి! నీదు దుష్కర్మఫలముడుల్లె
బంధనవిముక్తి నై పెల్లిఁ బడయఁగలవు
రాఘవున దప్పుతీర్చుభారము; నిరాశ
నడలకించుఁ దిరోహితుఁడయ్యె నంత.

సీ॥ తలఁకునిగ్గుల బుటేదారి పనితనంబు
కైపేయు కుచ్చుపాగాలతోడ
బలితంపు కొదమకండలకివి లోనుండి
తేలించు నంగరఖాలతోడ

"గోపనసర్కారు" గుఱుతుఁజూపెడియక్క-
రాలబిళ్ళల 'దవాలీ'లతోడ
రాచకొలంపు మర్యాదఁజెల్లించు, చెం
గావిపంచె విరుపుగట్లతోడ.

గీ॥ కాశికోశ విగింపులఁ గటితటంబు
లారని యొఱఁదాగిపేర్చు ఖడ్గములోడ
మించి, భటవృత్తిఁజేసి జీవించు నన్న
దమ్ములిర్వురు యౌవనోద్రేకరులు.

ఉ॥ చక్కఁదనంబులోన, గుణసంపదయందున, రూపురేకలం
దొక్కనిఁజూడఁజాలును, మఱొక్కని వేలుగఁజేసి చూడఁగా
నక్కఱయుండ, దన్నది రవంతగఁచామనచాయ, నారలే
లెక్కకునైన, నుత్తమకులీను, లపూర్వతిదివ్యతేజులుఁ.

గీ॥ ద్వారపాలురనంపి, నవాబనుజ్ఞ
వడసి, యొడ్డోలగముఁజేరి, బత్తిమై, స
లాములొనరింప, తేఁజబ్బురమున వారి
గాంచి, ప్రశ్నించెఁదగురీతి గౌరవించి.

మలయమారుతం-రూపకము

ప॥ ఏదేశమువారు మీర-లిటకేటికి వచ్చినారు
అ॥ ప॥ సోదరులా? భటవృత్తి మి-మ్మాదరింతు, రేభూదారు ॥ఏ॥

రా. ల:-(1) రామదాసభటులము, భ-ద్రాచలవాసులము మేము
రామోజీ! లక్ష్మోజీ!-నామంబుల నెగడినాము ॥రా॥

[illegible]:— (2) పైసకుగతిలేని బోడి-బాపని సేవకుల మీరు?
మాసమక్షమునందు ఝూటా-మాటలాడుచున్నా ॥ఏ॥

రా. ల:-(3) నమ్మఁదతని యింట, నూడి-గమ్మొనర్పఁగోరి మేము
సొమ్మునకున్ గాదు, ప్రసా-దమ్మునకే కుదిరినాము ॥రా॥

తాః— (4) అంగిలి లేకుండఁ బ్రమింగె-నాటుల తక్షులు మాఖజాన
దొంగవాఁడు; వానిభటుల-కుంగల నేర్పెందులోన ॥నే॥

రా. లః-(5) దాపరీఁడు కాఁడు, భాగవ-తాగ్రగణ్యుఁడతఁడు చూఁడు
కాపట్యమెఱుంగఁబోఁడు-భూపతి! కడుమంచివాఁడు ॥రా॥

తాః— (6) పొగిడిన నేమయ్యె? ముక్తిఁ-బొందునె? వాఁడందుచాక
సుగపడు యోగమెది లేక-చూపించెద నామజాక ॥ఏ॥

రా. లః-(7) అప్పుఁదీర్చి యొడయనిచెఱఁ-దప్పించెద మిపుడె నమ్మి
చప్పున నెంచుకొని రక్షి-దిప్పింపుమ; యిదిగో సొమ్ము ॥రా॥

ఉ॥ కన్నకుమారులతో సమముగా మముఁ బెంచె, జవానులన్న మా
టెన్నఁడు లేక; నీతఁడట కీడ్గడగా దయ సేయకున్న, మా
కన్నులలో దరిద్రత మకామొనరింపదె? పూజ్యుఁడట్టి గో
పన్నక? యిట్టికష్టము నృపా! విపరీతము కాదె? దైవము॥.

ఉ॥ తింటిమివానియుప్పు, తరితీపు వహించిన నుండఁ బోరు మా
వంటికృతఘ్ను లిట్టితతి; వంశము నిల్చునె? ముష్టినెత్తి యిం
టింటను, నూరనూరఁగడకెట్టులొ గోపనయప్పుఁదీర్చలే
కుంటిమ; ద్వాదశాబ్దములకున్ ఫలియించెను పూర్వజన్మంబుల॥

గీ॥ భూతవైద్యాన కొంతసొమ్ము నుగడించి
మాకు సాహాయ్యపడె "హనుమన్తరావు
పంతు"లను భక్తుఁడొకఁడు, గోపనకె నుంగు
చెల్మికాఁడును భద్రాద్రిసీమవాఁడు.

మ॥ అనుచున్నంతనె మాయమున్నెను సదస్యానీక, మాయోలగ
మ్మున నేఁడొక్కఁడె జాగ్రతఁగలఁడు, నమ్ముండొక్క-స్త్రీ
[వ్యక్తి, తాఁ
గనుల జోచ్చి,యదృశ్యమయ్యెనె!తటితాంతిఁ బురాణించు, దా
ధనమాల్లిత్తు అదెట్లువచ్చెనటు, నంతావింతగా నొప్పఁగఁ.

గీ॥ వింతలో వింత కాదె? పృథ్వీవిభుండు
పూర్వజన్మప్రసంస్మృతిఁ బొంది వేగ

గద్దెడిగివచ్చి రామోజి మునుబడుగు
దమ్ముల కప్రాలి యిట్లు ప్రార్థనమొనర్చె.

—♦ చక్రవాకము-మిశ్రగతి ♦—

ప॥ పరమపావననామ! భద్రగిరధామ! త్రిజగత్సార్వభౌమ ॥ప॥

అ॥ ప॥ శరణు తారకనామ! జనకజాభిరామ! పాతకవిరామ ॥ప॥

చ॥ కరుణాకర! తొల్లిఁటి నాదు పూర్వకర్మమిన్నినాళ్ళకుఁ దీరెనా?
వరదాయక! తావకదర్శన-భాగ్యమహహా! నేటికిఁ జేకూరెనా? ॥ప॥

సీ॥ సందియమేమి? నిశ్చయము, తండ్రీ! నేను
పూర్వభవంబున భూమిసురుఁడ
కాశికాపురి కురంగట నొక్క దివ్యలిం
గార్చన, నింద్రపదానుభవముఁ
గోరి చేసితిఁగాని, కొఱవడితాలిమి
జలభాండమొండు విసరితి లింగ
మౌళి, నెన్నాళ్ళకుమాపతి దర్శన
భాగ్యలేశమ్ము చేపడమి వినివి.

గీ॥ శంకరుండట్టివేళ సాక్షాత్కరించి
కనికరంబుట్టిపడఁగ నిట్లనియె నీవు
పడ్డశ్రమమెల్ల వేగిరపాటుకతన
బూదిఁబోసిన పన్నీరుపోల్కిఁ జెడియె.

—♦ మంజరి-నాయకి ♦—

సక్రేంద్రపదవి దుర్లభమికఁ తా-నీషావై ధరమీఁద
గోల్కొందువూడిగము పలువురచేఁ గలిమి, బలిమి, మరియూర
మ్లేచ్ఛజన్మకు నీమడుతన-మ్మెక్కశతము; నన్నుఁగనుట
పాంచాభవయ్యుఁ గోబ్రాహ్మణస-ద్భక్తి మెలఁగఁగలవుట.

గీ॥ కోరి, నిర్భాగ్యముఁ జెమ్చుకొన్న, మూర్ఖ
తకువగలి, బాష్పధారఁ బాదములఁ గడిగి

దేవ! భవతారణమ్ము నాకేవిధమ్ము
కలుగఁగలదనివేడ, ముక్కంటిపలికె.

ఉ॥ „కర్మకువశ్యులెవ్వఁగనుగాని, కలంగకుమోయి! వత్స! నీ
కర్మిలి రామదర్శనమహావిభవంబు లభించు, ధాత్రి నీ
ధర్మమునిర్వహించు నెడఁ దానఁదరింతు"వటంచుఁజెప్ప నీ
మర్మ మెఱుంగఁగంటిని రమాధవ! నాపరితాపమార్పవే?

కం॥ అనవిని రామోజీ „యో
జనవర! జన్మాంతమందు సాయుజ్యంబుల్
గన్తీవు మత్కృపామహి
మను, ధారుణి నేలుచుండుమా" యనునంతన్,

సీ॥ స్వప్నమటుతోఁచెనంతయు క్షణములోన
మాయక్రమ్మట నెప్పటిమాదిరి యయి
ఆరులక్షలధనముఁ దానందుకొని, న
వాబు సంగె రశీదు గోపనభటులకు.

సీ॥ సంభ్రమానందపారవశ్యములఁగూర్ప
రామదాసును జేరి సర్కారుబంట్లు
బంధములడుల్చి యతని భూపాలసముఖ
మునకుఁగొనివచ్చి రందలమ్మెపయి, నపుడు.

శా॥ తానీషాయెదురేగి దాసుని సమీద్యత్ప్రేమ నాశ్లేషణా
మానప్రక్రియ గారవించి, కడుసంతోషమ్ముతో గద్దెనా
పీనుల్ జేసి, మృదూక్తిఁబల్కె-గుణరాశీ! తప్పుమన్నించు మ
జ్ఞానప్రేరణ సాధుపూరుషుని రోసమ్మాని కారించితిన్.

—♦ దేవగాంధారి-రూపకం ♦—

ప॥ అన్నా! నాపాప మెన్న-నలవియె? రాజసముతోడ ॥న॥
అ॥ ప॥ పన్నెండ్లేండ్లటు నినుచెఱ-బాధల నలయించినాఁడ ॥న॥
(1) అపరాధిని నీదుసత్కీ-ర్తి-యాచరణ నెఱుంగనైతి
కృపేఱుడనై భవమె కీర్తి-కిన్ గతియుని మోసపోతి ॥న॥

(2) మనయుద్ధపురిభర్తుఁడు రాముఁడని నీవు వచింపనాఁడు
వినవైతివి తద్ధర్మము గ్రహించుకొంటి నే ॥ద॥

సీ॥ రామోజి లక్ష్మోజి నామధేయులు, నిన్ను
నమ్మినబంట్లు ధనంబొసంగి
కొనిరిరక్షకు, నాకనుగవ మిరుమిట్లు
గొలుప విద్యుల్లతవలె మిటారి
రుకాలె కాన్పడి దిచ్చి మొకమయ్యెనంతలో
నదియేమి దైవమాయయొ యెఱుంగ
నల్లాను మఱపించె నల్లనిరామోజి
జ్ఞప్తికేదాపైన జరిగినపని,

గీ॥ కాని నాతాళి, పాదరత్నంబు మల్లె
బ్రోవుచెంగటనుంట యబ్బురముకాదె?
రామభక్తశిఖామణీ! నీమహాత్వ
మరయఁజాలక నేను పామరుఁడనైతి.

ఉ॥ శ్రీరఘురామభక్తకులశేఖర! భద్రనగంబునీకు జా
గీరుగవ్రాసియిచ్చితి సుఖింపుము; చైత్రమహోత్సవంబు మా
పేరనొనర్పుమీ, వలయుపెన్నిధినంపుచునుందు, మెప్పుడీ
భూరిమివృద్ధినొందమనకున్ జగదీశ్వరుఁడో ము గావుతన్.

— ద్విపద —

అనవిని, యేలిక-యడుగులవ్రాలి
వినయమ్ము మెఱయ గో-పనభక్తుఁడాలి

— సురట-చతురశ్రగతి —

ప॥ ధన్యుఁడవైతివి తానీషా! రామ-దర్శనమ్మున బహుజనపోషా ॥ధ॥
అ॥ ప॥ మాన్యచరిత! నీపూర్వపుణ్యమస-మానమహా! మృదుతరభాషా ॥ధ
చ॥ రామోజీకాఁడతఁడు, విను, దాశ-రథి; లక్ష్మోజీనామమునఁ జెల్లె
సౌమిత్రి; నీదు కనుల భ్రమముంచు-చానినిక్క-ముగ సీతమ్మతల్లి ॥ధ

(2) కడకుఁ ద్వత్పాదరజోలేశమున-కైన నీడు రానేర్తునో కో! నేను
పుడమి ఱేఁడ! నన్నుగ్గడింప కీ-పొగడ్త కింతయు నర్హుఁడను గాను ॥భ

ఉ॥ ఎన్నఁడు నాతపంబు ఫలియించి, రఘూత్తమ దివ్యమూర్తి నా
కన్నుల కర్వు తీరఁ గనఁగల్గు నదృష్టముఁ జూఱఁ గొందునో
పున్నెపుఁ బ్రోవ! నన్నెతలముంచితివంచు దపింపఁ బోకు, మే
మన్న, విధిన్ జయింపఁగలమా? సెలవీయుము పోయి వచ్చెదన్.

చ॥ అనుచు నవాబు నెంతొ కొనియాడి, బహూకృతు లంది, వేడ్కతో భ
ద్రనగముఁ జేరి, పౌరగణరంజనముం బొనరించి, యాలయ
మ్మునకుఁ బిఱుంద నాత్మసతి, పుత్రుఁడు రాఁ జని తన్మయత్వమున్
గని వినుతించె రామపదకంజములన్ నుదరాన మ్రొక్కుచున్.

—♦ కేదార-చతురశ్రగతి ♦—

ప॥ కనికరమున ననుగాచెడి దేవుఁడ-వని నెఱనమ్మితిరా, రఘువీరా ॥క॥

అ॥ప॥ మనసిజరూప! నే మునుసలిపిన పాప-మనుభవించితిగద రా-శ్రిత
[సంచార ॥క॥

(1) కల్లజగము నాకమితానందముఁ-గలిగించు నెయ్యన్న? మేలగు నెచెలికన్న
నొల్లనొల్ల నీపద సాన్నిధ్యము-నొసఁగి ప్రోవవేల? దీక్షితపరిపాల ॥క॥

సీ॥ మాటతేటకు మాఱుమనువగు పరుషవా
గ్డిమ నన్ ఱేఁడు వాయడఁచు నాఁడు
తృష్ణచల్లారఁ గవోష్ణరక్తముఁ గ్రోల
నెంచి నన్ ఘటులు హింసించు నాఁడు
క్రిమికీటకాదు, లుత్కృష్టమానవజన్మ
మలఁతిగా నాగుండెఁ దొలచు నాఁడు
వైద్యసహాయమావంతయు లేక నే
నామయంబులఁ జిక్కి యడలు నాఁడు.

గీ॥ నన్ను వేఁగాచుకొను దారి తెన్నుఁ గనక
'పాహిమాం! పాహి!' యని స్వార్థపరుఁడనగుచు
నిన్ను శ్రమపెట్టినాఁడ, మన్నించుమిపుడు
రమ్యగుణసాంద్ర! మాయయ్య రామచంద్ర!

కం॥ ఆరీతిఁ గొంతకాలము
శ్రీరామునిసేవఁజేసి చేరె వికుంఠం
బారామదాసు భక్తిన్
దారకము జపించుకొంచు దాశరథికృపన్.

మంగళహారతి

—♦ సురట–ఖండగతి ♦—

ప॥ జయమంగళం రామచంద్రాయ, సుగుణవి-స్తారాయ-ధీరాయ జయ [మంగళమ్ ॥జ॥

ప॥ జయమంగళం యశ-శ్చంద్రికానికరాయ, జానకీనాథాయ జయ [మంగళమ్ ॥జ॥

(1) రవివంశకలశాబ్ధి-రాకాశశాంకాయ- రాజీవనేత్రాయ - జయమం [గళమ్ ॥జ॥

భవపాశనాశాయ - భక్తవ్రజేశాయ - పట్టాభిరామాయ జయమం [గళమ్ ॥జ॥

శ్రీరాజగోపాలార్పణమస్తు.

ఉ॥ బాలుఁడు దీక్షితాఖ్యుఁడతిభక్తి మెయిన్ రచియించి, రాజగో
పాలునకంకితంబిడె, కృపాపరిపూర్ణములౌ తదీయ దృ
గ్జాలములూతగా భయదసంసరణోదధిఁదాటు; నీతివి
ద్యాలయమైన యీచ్చరితమార్యుల సమ్మతమున్ గడించుతన్.

సంపూర్ణము

కం॥ భద్రగతి నచ్చుపని నే
ఛిద్రములొదవనటుసల్పు సీతారామా
ముద్రణశాలాధిపులు
న్నిద్రయశస్కులు కీర్తనీయులు నాకున్.

శోధనపత్రము.

పుట	పంక్తి	అసాధువు	సాధువు
4	3	మమమలం	విమలం
6	24	త్వత్కృపా	మీకృపా
8	12	ఝురి	ఝురి
10	4	పేరిడి	పేరి
13	10	వీవు	వీపు
14	6	ఫలించి	ఫలియించి
15	9	నిష్ట	నిష్ఠ
,,	14	వినమ్యుఁడై	వినమ్రుఁడై
20	25	విద్యాదిను	విద్యయను నొక్కఁడి
23	17	బళీవారి	బిళీహారి
,,	21	క్రీ	కీర్తి
25	23	నీదప	నీపద
27	3	మిరుహాముల	మిరుహామ్ముల
35	13	వహించి	వహియించి
38	12	రామా	రమా
42	5	రామా	రామ
50	9	జాత్మ	జాతు
,,	13	పాత	పాప
50	26	గిరింత	గీరింతు
52	15	శ్రితసా	శ్రిత
57	25	దైర్యము	ధైర్యము
,,	,,	యె	యే

కొన్నిచోట్ల (ఁ) పొల్లునకుమారు (ఁ) పొల్లు పడినది. ఇంకా నెఱపులున్న క్షమింతురుగాక.

